

Postępowanie karne

NSP (z)

Zajęcia nr 8-9:

Środki przymusu procesowego

mgr Błażej Boch

Katedra Postępowania Karnego

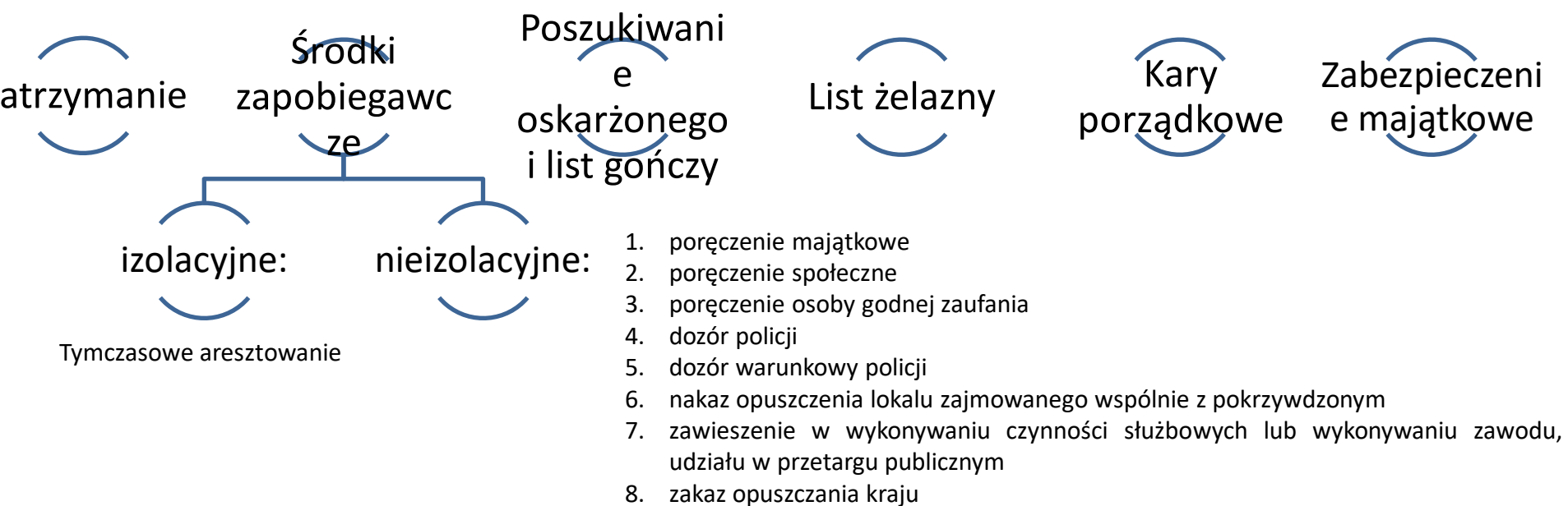
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii

Uniwersytet Wrocławski

Pojęcie i cechy środków przymusu

- Czynności organów procesowych **zmierzące do wymuszenia spełnienia obowiązków procesowych lub zapewnienie prawidłowego toku procesu**. Jest to bardzo szeroka i niejednorodna grupa czynności. Wspólną cechą jest posługiwanie się przez organ elementem przymusu. Stosowane są na podstawie przepisów prawa karnego procesowego, a nie materialnego, mimo że zawsze są następstwem swoistej winy osób nimi dotkniętych.
- **Cechy środków przymusu:**
 - wszystkie zmierzają bezpośrednio do stworzenia sytuacji, które warunkują osiągnięcie celów wymiaru sprawiedliwości;
 - poza środkami zapobiegawczymi, **są skutkiem prawnym niewypełnienia obowiązków procesowych**;
 - wszystkie środki przymusu zawierają element bezpośredniego przymusu ze strony władzy państwowej
 - są zbliżone do dziedziny prawa materialnego, gdyż przesłanką ich stosowania jest w zasadzie вина konkretnej osoby.

Katalog środków przymusu w kpk (dział VI)

Inne regulacje „przymusowe”

1. Dział dotyczący dowodów

- Art. 217 § 5 – zatrzymanie/odebranie rzeczy
- Art. 220 - przeszukanie

2. Dział dotyczący postępowania przed sądem I instancji

- Art. 374 § 2 – obecność oskarżonego na rozprawie
- Art. 375 § 1 – usunięcie oskarżonego z sali rozpraw
- Art. 376 § 1 – prowadzenie rozprawy pod nieobecność oskarżonego

3. Dział dotyczący stron postępowania

- art. 74 – środki przymusu dowodowego wobec oskarżonego i osoby podejrzanej
- Art. 75 § 2 – zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie oskarżonego

4. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. prawo o ustroju sądów powszechnych (art. 48 – 51)

Warunki stosowania środków przymusu procesowego

- Stosowanie środków przymusu zawsze – w mniejszym bądź większym stopniu – wiąże się z ograniczeniem praw obywatelskich. Posługiwanie się nimi jest dozwolone pod następującymi warunkami:
 - tylko w sytuacjach i formach przewidzianych ściśle przez przepisy prawa (niedopuszczalne jest stosowanie analogii),
 - tylko gdy zachodzi niezbędna potrzeba,
 - należy je stosować tak, aby minimalne były skutki uboczne dla zdrowia, majątku, sytuacji życiowej oskarżonego i jego bliskich.
- Ważne – konstytucyjna zasada proporcjonalności a stosowanie środków przymusu.
 - **Art. 31 ust. 3 Konstytucji**
- Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Zatrzymanie

Zatrzymanie jest to krótkotrwałe pozbawienie wolności celem zastosowania środka zapobiegawczego *sensu stricto*, przymusowego doprowadzenia osoby podejrzanej albo oskarżonego do organu procesowego lub przeprowadzenia postępowania przyspieszonego.

Odrębny i samodzielny środek przymusu procesowego, chociaż ściśle związany ze środkami zapobiegawczymi, Wskazuje się, że zatrzymanie jest środkiem zapobiegawczym *sensu largo*.

Rodzaje zatrzymania uregulowane w k.p.k.:

1. Ujęcie obywatelskie (art. 243) – **nie jest to zatrzymanie *sensu stricto***
2. Zatrzymanie właściwe (art. 244)
3. Zatrzymanie prokuratorskie (art. 247)

Rodzaje zatrzymania

- **Procesowe**

1. Ujęcie obywatelskie (art. 243 k.p.k.)
2. Zatrzymanie właściwe (art. 244 k.p.k.)
3. Zatrzymanie prokuratorskie (art. 247 k.p.k.)

- **Pozaprocesowe – nie służy realizacji celów procesu karnego**

1. **zatrzymanie penitencjarne** (art. 15 ust. 1 pkt. 2a ustawy o Policji) – jeżeli osoba pozbawiona wolności, która za zezwoleniem organu opuściła areszt śledczy lub zakład karny i w wyznaczonym terminie do niego nie powróciła
2. **zatrzymanie porządkowe (prewencyjne)** (art. 15 ust. 1 pkt. 3 ustawy o Policji) - zatrzymanie osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego albo mienia;
3. **zatrzymanie administracyjne** (art. 40 ust. 1 i 3 ustawy z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi) – dot. osób w stanie nietrzeźwości, które swoim zachowaniem daje powód do zgorszenia w miejscu publicznym, znajdują się w okolicznościach zagrażających ich życiu lub zdrowiu albo zagrażających życiu lub zdrowiu innych osób; mogą zostać doprowadzone np. do izby wytrzeźwień aż do wytrzeźwienia, nie dłużej jednak niż 24 godziny, osobę do lat 18 umieszcza się w odrębnych pomieszczeniach, oddzielnie od osób dorosłych
4. **zatrzymanie cudzoziemca** (art. 101 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach) – do 48 godzin, jeżeli zachodzą wobec niego okoliczności uzasadniające wydanie decyzji o wydaleniu albo uchyla się on od wykonania obowiązków określonych w decyzji o wydaleniu
5. **zatrzymanie krótkotrwale** (chwilowe) (art. 15 ust. 1 pkt. 1 ustawy o Policji) - w celu ustalenia tożsamości osoby
6. **zatrzymanie stadionowe** (art. 20 ust. 1 pkt. 5 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych) – służby porządkowe na imprezie masowej są uprawnione do ujęcia, w celu niezwłocznego przekazania Policji, osób stwarzających bezpośrednie zagrożenie dla dóbr powierzonych ochronie oraz osób dopuszczających się czynów zabronionych

Konstytucyjne zasady stosowania zatrzymania

- Art. 41 Konstytucji
- 1. Każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. **Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie.**
- 2. Każdy pozbawiony wolności **nie na podstawie wyroku sądowego ma prawo odwołania się do sądu w celu niezwłocznego ustalenia legalności tego pozbawienia.** O pozbawieniu wolności powiadamia się niezwłocznie rodzinę lub osobę wskazaną przez pozbawionego wolności.
- 3. Każdy zatrzymany powinien być **niezwłocznie i w sposób zrozumiały dla niego poinformowany o przyczynach zatrzymania.** Powinien on być **w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przekazany do dyspozycji sądu.** Zatrzymanego należy zwolnić, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania do dyspozycji sądu nie zostanie mu doręczone postanowienie sądu o tymczasowym aresztowaniu wraz z przedstawionymi zarzutami.
- 4. Każdy pozbawiony wolności powinien być traktowany **w sposób humanitarny.**
- 5. Każdy bezprawnie pozbawiony wolności ma **prawo do odszkodowania.**

Ujęcie obywatelskie – art. 243

- § 1. Każdy ma prawo ująć osobę **na gorącym uczynku przestępstwa lub w pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa**, jeżeli zachodzi **obawa ukrycia się tej osoby lub nie można ustalić jej tożsamości**.
- § 2. Osobę ujętą należy niezwłocznie oddać w ręce Policji.
- - ujęcie obywatelskie to rodzaj zatrzymania procesowego. Ma charakter subsydiarny względem zatrzymania z art. 244 czy 247, ponieważ dokonuje się go niejako w zastępstwie organów ścigania.
- Osobę ujętą należy **niezwłocznie przekazać Policji**. Niezwłocznie, czyli tak szybko jak to jest możliwe w odniesieniu do okoliczności konkretnej sprawy.
- „Niezwłoczne przekazanie Policji” to czas niezbędny do zawiadomienia policji i jej przybycia, ewentualnie czas potrzebny na samodzielne doprowadzenie na komisariat policji lub do najbliższego patrolu osoby ujętej, gdyby nie istniała obiektywna możliwość zawiadomienia policji o dokonanym ujęciu osoby na gorącym uczynku przestępstwa lub w pościgu (np. brak telefonu).
- Przetrzymanie osoby zatrzymanej dłużej, niż jest to niezbędne do przekazania policji, może stanowić przestępstwo pozbawienia wolności, o którym mowa w art. 189 k.k.

Zatrzymanie właściwe – art. 244 k.p.k.

- **Art. 244. § 1.** Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje **uzasadnione przypuszczenie**, że popełniła ona przestępstwo, a zachodzi **obawa ucieczki lub ukrycia się tej osoby albo zatarcia śladów przestępstwa bądź też nie można ustalić jej tożsamości albo istnieją przesłanki do przeprowadzenia przeciwko tej osobie postępowania w trybie przyspieszonym.**
- § 1a. Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje **uzasadnione przypuszczenie**, że popełniła ona **przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej**, a zachodzi **obawa, że ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby**, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi.
- § 1b. Policja zatrzymuje osobę podejrzaną, jeśli przestępstwo, o którym mowa w § 1a, zostało popełnione przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu, a zachodzi **obawa, że ponownie popełni ona przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby wspólnie zamieszkującej**, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi.

- Spełnia cele procesowe – zbliżone do tych realizowanych przez środki zapobiegawcze – ponieważ celem zatrzymania jest zapewnienie prawidłowego toku postępowania.
- Faktyczne pozbawienie wolności niewymagające uprzedniej decyzji procesowej.
- Podmiotem uprawnionym do zatrzymania osoby podejrzanej jest przede wszystkim Policja (lub inne organy wskazane w ustawie) a w odniesieniu do osób podlegających orzecznictwu sądów wojskowych – Żandarmeria Wojskowa.
- Zatrzymanie można stosować względem osoby podejrzanej, czyli osoby, której nie postawiono jeszcze zarzutów.
- Zatrzymanie zasadniczo jest fakultatywne. Obligatoryjne zatrzymanie osoby podejrzanej wynika z art. 244 § 1b.

Przesłanki zatrzymania – art. 244

• Materialna (dowodowe)

- Istnienie uzasadnionego przypuszczenia popełnienia przestępstwa (art. 244 § 1)
- Istnienie uzasadnionego przypuszczenia popełnienia przestępstwa z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej (art. 244 § 1a i 1b)
- Przypuszczenie - przekonanie oparte na konkretnych dowodach, co prawda nie takich, które świadczą o pewności tego, że dana osoba popełniła przestępstwo, i nie jest to duże prawdopodobieństwo, graniczące z pewnością, ale **nie jest to też przypuszczenie mające oparcie tylko w intuicji**. Dotyczy faktu popełnienia przestępstwa i osoby sprawcy.

• Formalne (szczególne)

- 1. obawa ucieczki
- 2. ukrycia się osoby podejrzanej
- 3. zatarcia śladów przestępstwa
- 4. nie można ustalić tożsamości osoby podejrzanej
- 5. istnieją przesłanki do przeprowadzenia przeciwko tej osobie postępowania w trybie przyspieszonym (art. 244 § 1)
- obawa ponownego popełnienia przestępstwa z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, zwłaszcza jeżeli osoba podejrzana grozi popełnieniem takiego przestępstwa (art. 244 § 1a)
- obawa ponownego popełnienia przestępstwa z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu, zwłaszcza jeżeli osoba podejrzana grozi popełnieniem takiego przestępstwa (art. 244 § 1b)

Ponowne zatrzymanie osoby podejrzanej na podstawie tych samych faktów i dowodów jest niedopuszczalne (art. 248 § 3)

Czas trwania

Maksymalny czas trwania zatrzymania wynika przede wszystkim z Konstytucji – art. 41 ust. 3 – i wynosi 48 godzin. Po upływie 48 godzin zatrzymanego należy zwolnić albo przekazać do dyspozycji sądu. Złożenie wniosku np. o tymczasowe aresztowanie wydłuża czas zatrzymania o 24 godziny.

- Maksymalny czas trwania pozbawienia wolności – 72 godziny

Przepis konstytucyjny jest konkretyzowany przez art. 248

- § 1. Zatrzymanego należy natychmiast zwolnić, gdy ustanie przyczyna zatrzymania, a także jeżeli w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przez uprawniony organ nie zostanie on przekazany do dyspozycji sądu wraz z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania; należy go także zwolnić na polecenie sądu lub prokuratora.
- § 2. Zatrzymanego należy zwolnić, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania go do dyspozycji sądu nie doręczono mu postanowienia o zastosowaniu wobec niego tymczasowego aresztowania.

48 godzin to nieprzekraczalna granica. Jeżeli wcześniej odpadną przesłanki pozwalające na stosowanie zatrzymania (np. zostanie ustalona tożsamość osoby podejrzanej lub okaże się, że nie zostały spełnione warunki do rozpoznania sprawy w trybie przyspieszonym) zatrzymanego należy **natychmiast** zwolnić.

Unormowania art. 248 § 1 i 2 nie oznaczają, że zatrzymanie może w każdym wypadku trwać 72 godziny. Z tych przepisów wynika, że organy pozasądowe mogą stosować zatrzymanie w wymiarze **tylko do 48 godzin**, a **sąd tylko przez 24 godziny**. Jeżeli Policja stosowała zatrzymanie przez 40 godzin, to sąd nie może wykorzystać tych pozostałych 8 godzin i musi rozstrzygnąć w przedmiocie stosowania środka zapobiegawczego w ciągu 24 godzin od chwili przekazania mu zatrzymanego do dyspozycji albo go zwolnić.

Zatrzymanie prokuratorskie – art. 247 k.p.k.

- § 1. Prokurator może zarządzić zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie osoby podejrzanej albo podejrzanego, jeżeli zachodzi **uzasadniona obawa**, że:
 1. **nie stawiają się na wezwanie w celu przeprowadzenia z ich udziałem czynności**, o których mowa w art. 313 § 1 lub art. 314, albo badań lub czynności, o których mowa w art. 74 § 2 lub 3,
 2. **mogą w inny bezprawny sposób utrudniać postępowanie.**
- § 2. Zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie, o którym mowa w § 1, może także nastąpić, gdy zachodzi potrzeba **niezwłocznego zastosowania środka zapobiegawczego**.
- § 3. W związku z zatrzymaniem **można też zarządzić przeszukanie**. Przepisy art. 220-222 i art. 224 stosuje się odpowiednio.
- § 4. Niezwłocznie po doprowadzeniu przeprowadza się z udziałem zatrzymanego czynności wskazane w § 1, a po ich dokonaniu należy zwolnić go, o ile nie zachodzi potrzeba stosowania środka zapobiegawczego.
- § 5. Rozstrzygając w przedmiocie środka zapobiegawczego, prokurator niezwłocznie zwalnia zatrzymanego albo występuje do sądu z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania.
- § 6. Do zatrzymania, o którym mowa w § 1, stosuje się odpowiednio art. 246 (zażalenie)
- § 7. Zarządzenia, o których mowa w § 1, wykonuje Policja lub inne organy, o których mowa w art. 312, w zakresie swych właściwości, jeżeli ustawa uprawnia je do zatrzymywania osoby. Zarządzenia dotyczące zatrzymania i przymusowego doprowadzenia żołnierza w czynnej służbie wojskowej wykonują właściwe organy wojskowe.

Zażalenie na zatrzymanie

- § 1. Zatrzymanemu przysługuje zażalenie do sądu. W zażaleniu zatrzymany może się domagać zbadania **zasadności, legalności oraz prawidłowości** jego zatrzymania.
- § 2. Zażalenie przekazuje się niezwłocznie **sądowi rejonowemu miejsca zatrzymania lub prowadzenia postępowania**, który również niezwłocznie je rozpoznaje.
- § 3. W razie uznania bezzasadności lub nielegalności zatrzymania sąd zarządza natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego.
- § 4. W wypadku stwierdzenia bezzasadności, nielegalności lub nieprawidłowości zatrzymania sąd zawiadamia o tym prokuratora i organ przełożony nad organem, który dokonał zatrzymania.
- § 5. W razie zbiegu zażaleń na zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie można rozpoznać je łącznie.

- Zażalenie – **do sądu rejonowego miejsca zatrzymania lub prowadzenia postępowania** w terminie 7 dni od dnia zatrzymania za pośrednictwem organu, który dokonał zatrzymania lub bezpośrednio do sądu jeżeli zatrzymany nie jest już pozbawiony wolności.
- Sąd ocenia, czy zatrzymanie było:
 1. **Legalne** - zgodne z obowiązującym prawem; np. czy zostało dokonane względem osoby, którą w ogóle można zatrzymać albo czy zostały spełnione przesłanki zatrzymania
 - legalność pozbawienia wolności należy widzieć możliwie szeroko, zgodnie z zasadami interpretowania konstytucyjnych określeń. Badaniu sądu podlega więc kwestia istnienia podstaw zatrzymania, ocena, na ile w zaistniałych okolicznościach zatrzymanie było dopuszczalne, prawidłowość zastosowanej procedury, potrzeba dalszego przebywania w stanie zatrzymania.
 - Wyrok TK z dnia 6 grudnia 2004 r., SK 29/04
 2. **Prawidłowe** - ocena sposobu wykonania zatrzymania; np. czy osoba zatrzymana została pouczona o swoich prawach
 3. **Zasadne** - ocena zasadności dokonania tej czynności, przy uwzględnieniu okoliczności faktycznych konkretnej sprawy i zasady proporcjonalności.

Przekazanie zażalenia i jego rozpoznanie musi nastąpić niezwłocznie. Sąd rozpoznaje zażalenie na posiedzeniu w składzie 1 sędziego. W posiedzeniu ma prawo wziąć udział zatrzymany (art. 464 § 1).

Kogo nie można zatrzymać?

- Zatrzymania nie stosuje się do osób korzystających z immunitetu dyplomatycznego (zakaz bezwzględny) i w razie spełnienia określonych wymogów ustawowych (zakaz względny) m.in. wobec:
 1. posłów, senatorów (bez zgody Sejmu lub Senatu - art. 105 ust. 5 i art. 108 Konstytucji),
 2. sędziów wszystkich sądów (bez zezwolenia właściwego sądu dyscyplinarnego)
 3. sędziów Trybunału Stanu (bez zgody Trybunału - art. 16 ust. 1 ustawy o Trybunale Stanu),
 4. sędziów Trybunału Konstytucyjnego (bez zgody Trybunału - art. 17 ust. 1 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym),
 5. prokuratorów (bez zgody przełożonego - art. 54 ust. 1 i 2 ustawy o prokuraturze),
 6. Rzecznika Praw Obywatelskich (bez zgody Sejmu - art. 6 ust. 2 ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich)
 7. Prezesa Najwyższej Izby Kontroli (bez zgody Sejmu - art. 18 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli)

Konwencyjne zasady zatrzymania – art. 5

1. Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być pozbawiony wolności, z wyjątkiem następujących przypadków i w trybie ustalonym przez prawo:

- a) zgodnego z prawem pozbawienia wolności w wyniku skazania przez właściwy sąd;
- b) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w przypadku niepodporządkowania się wydanemu zgodnie z prawem orzeczeniu sądu lub w celu zapewnienia wykonania określonego w ustawie obowiązku;
- c) **zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w celu postawienia przed właściwym organem, jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zagrożonego karą, lub, jeśli jest to konieczne, w celu zapobieżenia popełnieniu takiego czynu lub uniemożliwienia ucieczki po jego dokonaniu;**
- d) pozbawienia nieletniego wolności na podstawie zgodnego z prawem orzeczenia w celu ustanowienia nadzoru wychowawczego lub zgodnego z prawem pozbawienia nieletniego wolności w celu postawienia go przed właściwym organem;
- e) zgodnego z prawem pozbawienia wolności osoby w celu zapobieżenia szerzeniu przez nią choroby zakaźnej, osoby umysłowo chorej, alkoholika, narkomana lub włóczęgi;
- f) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania osoby, w celu zapobieżenia jej nielegalnemu wkroczeniu na terytorium państwa, lub osoby, przeciwko której toczy się postępowanie o wydalenie lub ekstradycję.

2. Każdy, kto został zatrzymany, powinien zostać niezwłocznie i w zrozumiałym dla niego języku poinformowany o przyczynach zatrzymania i o stawianych mu zarzutach.

3. Każdy zatrzymany lub aresztowany zgodnie z postanowieniami ustępu 1 lit. c) niniejszego artykułu powinien zostać niezwłocznie postawiony przed sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym przez ustawę do wykonywania władzy sądowej i ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania. Zwolnienie może zostać uzależnione od udzielenia gwarancji zapewniających stawienie się na rozprawę.

4. Każdy, kto został pozbawiony wolności przez zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo odwołania się do sądu w celu ustalenia bezzwłocznie przez sąd legalności pozbawienia wolności i zarządzenia zwolnienia, jeżeli pozbawienie wolności jest niezgodne z prawem.

5. Każdy, kto został pokrzywdzony przez niezgodne z treścią tego artykułu zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo do odszkodowania.

ŚRODKI ZAPOBIEGAWCZE

Katalog środków zapobiegawczych

Izolacyjne

- Tymczasowe aresztowanie

Nieizolacyjne

- poręczenie majątkowe
- poręczenie społeczne
- poręczenie osoby godnej zaufania
- dozór policji
- dozór warunkowy policji
- nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym
- zawieszenie w wykonywaniu czynności służbowych lub wykonywaniu zawodu lub ubiegania się o zamówienia publiczne
- zakaz opuszczania kraju

Pojęcie środków zapobiegawczych

- Środki zapobiegawcze to rodzaj środków przymusu, których zasadniczym zadaniem jest zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania. „Zabezpieczają” proces karny przed **zdarzeniami, do których jeszcze nie doszło** np. przed bezprawnym utrudnianiem postępowania przez oskarżonego.
- Prawidłowość stosowania środków zapobiegawczych zależy od spełnienia następujących reguł:
 1. Wyłączność ustawowej regulacji stosowania środków zapobiegawczych
 2. Niezbędność stosowania środka zapobiegawczego
 3. Reguła minimalizacji dolegliwości wynikającej z zastosowania określonego środka
 4. Zakaz naruszania czci oraz niedopuszczalność poniżającego traktowania w toku stosowania środków zapobiegawczych
 5. Dyrektywy adaptacji środka zapobiegawczego do sytuacji procesowej

Należy pamiętać, że środki zapobiegawcze stosuje się **wyłącznie** względem podejrzanego lub oskarżonego!

Cele stosowania środków zapobiegawczych

- Stosowanie wyłącznie w realizacji dwóch celów (art. 249 § 1)
- 1. zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania (cel zasadniczy)
- 2. zapobieżenie popełnieniu przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa (cel akcesoryjny)
- Niedopuszczalne stosowanie środków zapobiegawczych celem ułatwienia pracy organom procesowym, jako formę kary za nieprzyznanie się do winy przez oskarżonego, czy tzw. areszt wydobywczy – czyli skłonienie oskarżonego do złożenia wyjaśnień poprzez zastosowanie tymczasowego aresztowania

Funkcje środków zapobiegawczych

Procesowe (zasadnicza)

Funkcja prewencyjna – wynika wprost z art. 249 § 1 k.p.k. Środki zapobiegawcze chronią postępowanie karne przed jego bezprawnym utrudnianiem.

Funkcja zabezpieczająca - Środki zapobiegawcze można stosować **w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania**. Zabezpieczenie to polega na uniemożliwieniu oskarżonemu ucieczki i pozbawieniu go (lub co najmniej utrudnieniu) naruszenia prawidłowego toku procesu.

Funkcje stosowania środków zapobiegawczych

Pozaprocesowe (akcesoryjne)

- **Funkcja ochronna** - zapobieżenie popełnienia nowego, ciężkiego przestępstwa przez oskarżonego (art. 249 §1) . Prof. Waltoś wyróżnia dwie sytuacje:
 - oskarżonemu zarzuca się przestępstwo x a ponadto zachodzi obawa, że w razie pozostawania na wolności popełni przestępstwo y; aresztuje się go z powodu obawy, że popełni przestępstwo y (tymczasowe aresztowanie względnie predelikualne)
 - oskarżonemu nie zarzuca się popełnienia przestępstwa x, ale zachodzi obawa, że w razie dalszego pozostawania na wolności popełni przestępstwo y; aresztuje się go z powodu obawy, że popełni przestępstwo (tymczasowe aresztowanie bezwzględnie predelikualne).

Funkcja represyjna – ***bardzo kontrowersyjne zagadnienie; czy środki zapobiegawcze mogą stać się antycypacją kary?***

Tymczasowe aresztowanie względnie i bezwzględnie predeliktualne

- Tymczasowe aresztowanie bezwzględnie predeliktualne jest **niedopuszczalne**.
- Na względnie predeliktualny areszt tymczasowy zezwala natomiast zarówno art. 5 ust. 1 lit. c EKPC jak również art. 249 § 1 k.p.k. (środki zapobiegawcze wolno stosować wyjątkowo także **w celu zapobiegnięcia popełnienia przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa**). Konkretyzacją art. 249 § 1 k.p.k. jest art. 258 § 3 k.p.k., który stwierdza, że tymczasowe aresztowanie może wyjątkowo nastąpić także wtedy gdy zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżonemu któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub umyślnego występku przeciwko życiu, zdrowi lub bezpieczeństwu powszechnemu, zwłaszcza jeżeli popełnieniem takiego przestępstwa groził. **Środki zapobiegawcze w celu zapobieżenia popełnienia przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa można stosować tylko wyjątkowo.** Ponadto, najpierw należy przedstawić oskarżonemu zarzut popełnienia zbrodni lub umyślnego występku a dopiero potem można rozważyć konieczność stosowania środka zapobiegawczego ze względu na obawę nowego przestępstwa.

Funkcje Środków zapobiegawczych

- Środki zapobiegawcze, a zwłaszcza tymczasowe aresztowanie, nie mogą spełniać takich samych funkcji jak kara.
 - **Postanowienie SA w Katowicach, 9 lipca 2008 r., II Akz 480/08**
- *Tymczasowe aresztowanie ma na celu prawidłowe zabezpieczenie toku postępowania na czas gromadzenia istotnych dowodów w sprawie i nie może spełniać funkcji kary. Nawet najbardziej dowodowo skomplikowana sprawa, szczególnie o charakterze gospodarczym czy majątkowym, nie może wydłużać go do nie akceptowanych rozmiarów.*
- por. również: wyrok TK z 7.10.2008 r., P 30/07

Stosowanie środków zapobiegawczych

- Wyróżnia się dwie przesłanki stosowania środków zapobiegawczych:
 1. ogólna – art. 249 § 1
 2. szczególne – art. 258

Aby w konkretnej sytuacji można było stosować środki zapobiegawcze, konieczne jest zaistnienie przesłanki ogólnej i co najmniej jednej przesłanki szczególnej.

- Przesłanki stosowania środków zapobiegawczych można podzielić na pozytywne i negatywne.
- **Przesłanki negatywne** to brak dowodów wskazujących na istnienie przesłanek ogólnej lub szczególnej. Np. brak dowodów pozwalających na przyjęcie, że istnieje duże prawdopodobieństwo popełnienia czynu przez oskarżonego lub brak dowodów wskazujących na obawę ucieczki lub ukrycia się oskarżonego.

Stosowanie środków zapobiegawczych

- Art. 249 § 1 to tzw. ogólna podstawa stosowania środków zapobiegawczych. Przepis ten stanowi, że środki zapobiegawcze można stosować:
 1. W celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania
 2. Wyjątkowo w celu zapobiegnięcia popełnieniu przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa

Cel w postaci zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania karnego można osiągnąć nie tylko poprzez stosowanie izolacyjnego środka zapobiegawczego, ale w zależności od realiów konkretnej sprawy – także nie izolacyjnego. Zastosowany środek musi być odpowiedni, aby uniemożliwić zakłócenie przebiegu postępowania karnego, ale obawa tego zakłócenia musi być realna (wynikająca z materiału dowodowego), a nie tylko hipotetyczna. Jeżeli środek zapobiegawczy stosuje się w celu zapobiegnięcia popełnieniu przez oskarżonego nowego ciężkiego przestępstwa, okoliczność ta musi być odpowiednio prawdopodobna, a nie tylko zakładana przez organy ścigania.

ŚRODKI ZAPOBIEGAWCZE MOŻNA STOSOWAĆ TYLKO WTEDY, GDY ZEBRANE DOWODY WSKAZUJĄ NA DUŻE PRAWDOPODOBIENSTWO, ŻE OSKARŻONY POPEŁNIŁ PRZESTĘPSTWO!

Stosowanie środków zapobiegawczych cd.

- Aby można było stosować środki zapobiegawcze konieczne jest istnienie **odpowiedniej podstawy dowodowej**, tzn. zebrane w sprawie dowody muszą wskazywać na „**duże prawdopodobieństwo**”, że oskarżony popełnił przestępstwo. Muszą to być takie **dane, które stwarzają stan uprawdopodobnienia zbliżony do pewności** ("duże prawdopodobieństwo") **odnośnie do sprawstwa i winy danej osoby**.
 - **Podstawa dowodowa stosowania tymczasowego aresztowania –**
 - **por. art. 156 § 5a, 249a i 250 § 2b**
- Przy stosowaniu środka zapobiegawczego nie chodzi jednak o merytoryczną ocenę poszczególnych zgromadzonych w sprawie dowodów, ale jedynie o rozważenie, czy dowody te stwarzają stan prawdopodobieństwa, o jakim mowa w art. 249 § 1. Sąd nie ustala, czy podejrzany dopuścił się zarzucanego mu czynu, ani nie bada, czy są ku temu "niezbite" dowody, ale jedynie ocenia czy istnieje wymagane prawdopodobieństwo popełnienia przez niego czynu.
- **Środki zapobiegawcze można stosować wyłącznie względem podejrzanego lub oskarżonego**. Konieczne jest co najmniej wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów (art. 313)
- Zgodnie z art. 249 § 4 środki zapobiegawcze mogą być stosowane aż do chwili rozpoczęcia wykonania kary, przy czym tymczasowe aresztowanie tylko w razie orzeczenia kary pozbawienia wolności.

Dyrektywy Stosowania środków zapobiegawczych

- Dyrektywy stosowania środków zapobiegawczych – normy gwarancyjne, które muszą być uwzględnione podczas orzekania o stosowaniu środków zapobiegawczych.
- Wyraz respektowania konstytucyjnej proporcjonalności.

adaptacji
(253 § 1)

adekwatności

minimalizacji
(257 § 1)

Dyrektywy stosowania środków zapobiegawczych

- **Dyrektywa adaptacji** środka zapobiegawczego do sytuacji procesowej oskarżonego
- - nakaz dokonywania permanentnej oceny potrzeby stosowania środków zapobiegawczych przez organ prowadzący postępowanie
 - sąd lub prokurator
- - obowiązek uchylenia środka zapobiegawczego (lub zmiany na łagodniejszy) jeżeli odpadną przyczyny jego stosowania
 - np. zmiana tymczasowego aresztowania na poręczenie majątkowe lub dozór policji

Dyrektywy stosowania środków zapobiegawczych

- **Dyrektywa minimalizacji dolegliwości**
- - konieczność badania, czy dla zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania wystarczające jest stosowanie mniej dolegliwego środka zapobiegawczego
- - najczęściej wiąże się ją z tymczasowym aresztowaniem, ale ma zastosowanie także do nieizolacyjnych środków zapobiegawczych
 - np. zmiana obowiązków przy dozorze Policji na mniej uciążliwe dla oskarżonego

Dyrektywy stosowania środków zapobiegawczych

- **Dyrektywa adekwatności (proporcjonalności)**
- - stosując środki zapobiegawcze należy uwzględnić charakter i stopień nasilenia obaw bezprawnego utrudniania postępowania przez oskarżonego oraz możliwości bezprawnego wpływu oskarżonego na tok postępowania z perspektywy stadium postępowania
 - np. obawy bezprawnego utrudniania postępowania w postaci obawy matactwa będą bardziej uzasadnione na początkowym etapie procesu (w postępowaniu przygotowawczym) niż tuż przed rozprawą apelacyjną, kiedy sąd kontroluje prawidłowość wymiaru kary w związku z zarzutem podniesionym przez skarżącego
 - z upływem czasu maleje ryzyko bezprawnego utrudniania postępowania
- Środek zapobiegawczy będzie adekwatny jeżeli:
 - jego stosowanie jest celowe (por. art. 249 § 1)
 - konieczne dla zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania
 - proporcjonalny (tj. zabezpiecza prawidłowy tok postępowania w odpowiednim stopniu w stosunku do zagrożeń)

Stosowanie środków zapobiegawczych – wymogi formalne

- **1. Wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów**
 - Art. 249 § 2 – w postępowaniu przygotowawczym środki zapobiegawcze można stosować **względem osoby, wobec której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów**.
 - Nie można stosować środków zapobiegawczych wyłącznie po ustnym przedstawieniu zarzutów
 - Jeżeli podejrzany ukrywa się i nie można ogłosić mu postanowienia o przedstawieniu zarzutów oraz przesłuchać go, wystarczające jest samo sporządzenie postanowienia o przedstawieniu zarzutów co w konsekwencji stwarza możliwość wydania postanowienia o tymczasowym aresztowaniu, jako warunku niezbędnego dla wystawienia listu gończego
- **2. Przesłuchanie podejrzanego**
 - Art. 249 § 3 – przed zastosowaniem środka zapobiegawczego **sąd albo prokurator stosujący środek przesłuchuje oskarżonego**, chyba że jest to niemożliwe z powodu jego ukrywania się lub nieobecności w kraju. Jeżeli sąd przesłuchuje oskarżonego o terminie przesłuchania zawiadamia się prokuratora
 - Ciekawe rozwiązanie – w przesłuchaniu może wziąć udział obrońca oskarżonego, ale o terminie przesłuchania nie trzeba go zawiadomić, chyba że oskarżony o to wnosi a obecność obrońcy nie utrudni przeprowadzenia czynności.
- **3. Doręczenie postanowienia**
 - Po przesłuchaniu podejrzanego i ogłoszeniu przez sąd postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania sąd doręcza podejrzanemu, za pokwitowaniem, odpis tego postanowienia, ze wskazaniem daty i godziny doręczenia, wraz z pouczeniem o terminie i sposobie zaskarżenia oraz o prawach i obowiązkach osoby tymczasowo aresztowanej stosownie do art. 263 § 8. W razie odmowy złożenia podpisu lub przeszkody w jego złożeniu należy uczynić o tym stosowną wzmiankę na postanowieniu. Odpis postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania wraz z nakazem przyjęcia należy doręczyć funkcjonariuszom konwojującym zatrzymanego, z poleceniem doprowadzenia go do aresztu śledczego. W nakazie przyjęcia sąd zaznacza, że aresztowany pozostaje do dyspozycji prokuratora prowadzącego lub nadzorującego postępowanie przygotowawcze.
- **4. Udział obrońcy w posiedzeniu w przedmiocie przedłużenia tymczasowego aresztowania**
 - Prokurator i obrońca mają prawo wziąć udział w posiedzeniu sądu dotyczącym **przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania** oraz rozpoznania **zażalenia na zastosowanie lub przedłużenie tego środka zapobiegawczego**. Na żądanie oskarżonego, który nie ma obrońcy, wyznacza się do tej czynności obrońcę z urzędu. Zarządzenie może wydać także referendarz sądowy. Niestawiennictwo obrońcy lub prokuratora należycie zawiadomionych o terminie nie tamuje rozpoznania sprawy (art. 249 § 5)

Udział obrońcy w przesłuchaniu podejrzanego/oskarżonego przed wydaniem postanowienia o zastosowaniu środka zapobiegawczego

Postanowienie SA w Krakowie z dnia 21 czerwca 2000 r., II AKz 123/00

- Gdy obrońca oferujący obok adresu pocztowego także adres telefoniczny (numer swego telefonu) nie odbiera rozmowy telefonicznej w godzinach urzędowania, a wyłącza urządzenie nagrywające rozmowy (lub go nie posiada), można wtedy uznać, że uniemożliwia zawiadomienie go tą drogą, podjęte w sprawie nie cierpiące zwłoki, a to o terminie posiedzenia co do stosowania aresztowania, wyznaczonego wskutek jego zażalenia.

Postanowienie SA w Krakowie z dnia 20 stycznia 1999 r., III AKz 13/99

- Zawiadomienie obrońcy o miejscu i terminie posiedzenia sądu w sprawie dotyczącej tymczasowego aresztowania może być dokonane również telefonicznie i będzie skuteczne, gdy osoba upoważniona przyjmie wiadomość bądź utrwali się ją na odpowiednim urządzeniu nagrywającym, tzw. automatycznej sekretarce. Sprawy o aresztowanie należą do nie cierpiących zwłoki (art. 137 k.p.k.), a praktyka dokonywania doręczeń pisemnych i zwracania sądom dowodów dokonania doręczenia świadczy o zawodności tej formy doręczeń, być może i nadużyciach dla osiągnięcia upływu terminów, skutkującego koniecznością uchylenia aresztowania. Organizacja obiegu wiadomości w obrębie biura osoby zawiadamianej o czynnościach procesowych należy do tej osoby, a organy procesowe ani nie powinny, ani nie mogą w to ingerować. Adres dla doręczeń pisemnych, numer telefonu czy adres elektroniczny dla zawiadomień w tych formach są ofertą dla sądu, by korzystał z każdej z tych form przekazywania wiadomości.

Postanowienie SA w Warszawie z dnia 29 maja 2001 r., II AKz 350/01

1. Za wypadek nie cierpiący zwłoki w rozumieniu art. 137 k.p.k. nie można uznać sytuacji wynikającej z błędnego zaplanowania terminu posiedzenia, czy z zaniedbania sądu.
2. Jeżeli postanowienie o przedłużeniu stosowania tymczasowego aresztowania zapadło z obrazą art. 249 § 5 k.p.k., lecz w dacie rozpoznawania zażalenia, podstawą pozbawienia wolności podejrzanego jest już inna decyzja procesowa, to sąd odwoławczy rozpoznając to zażalenie nie może wprowadzić uchylić tymczasowego aresztowania, ale powinien stwierdzić w części dyspozytywnej postanowienia, iż zaskarżone postanowienie zapadło z obrazą art. 249 § 5 k.p.k.

Organy, które stosują środki zapobiegawcze

- **Sąd** a w postępowaniu przygotowawczym także **prokurator**.
- Tymczasowe aresztowanie może nastąpić **tylko na mocy postanowienia sądu** (art. 250 §). W postępowaniu przygotowawczym, prokurator składa wniosek do odpowiedniego sądu.
- Także jeżeli zastosowano środek zapobiegawczy w postaci nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 275a) **o jego przedłużeniu na okres dłuższy niż 3 miesiące decyduje sąd właściwy do rozpoznania sprawy na wniosek prokuratora** (art. 275a § 4)
- Prokurator w postępowaniu przygotowawczym może podejmować decyzję o zastosowaniu wszystkich nieizolacyjnych środków zapobiegawczych. Ponadto, zgodnie z art. 253 § 2 zastosowany przez sąd środek zapobiegawczy może być w postępowaniu przygotowawczym uchylony lub zmieniony na łagodniejszy również przez prokuratora. Np. prokurator może zmieć tymczasowe aresztowanie na dozór Policji, jeżeli uzna, że jest to wystarczające dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania.
 - Uprawnienia do stosowania środków zapobiegawczych czy te z art. 253 § 2 nie przysługują prokuratorowi – co oczywiste – w postępowaniu sądowym!

Czas stosowania środków zapobiegawczych

- Czas stosowania środków zapobiegawczych jest limitowany

1. celem ich stosowania.

- art. 249 § 1 – jeżeli istnieją obawy bezprawnego utrudniania postępowania lub popełnienia przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa.

2. przesłankami stosowania

- art. 253 § 1 – środek zapobiegawczy należy uchylić lub zmienić, jeżeli ustaną przyczyny dla których został on zastosowany lub powstaną przyczyny uzasadniające jego uchylenie lub zmianę.

3. dyrektywami stosowania środków zapobiegawczych

4. Ustawowym ograniczeniem stosowania środków zapobiegawczych

- Ustawowo określone terminy stosowania tymczasowego aresztowania - art. **263**. Ważne: ze względu na treść art. 263 § 4 czas trwania tymczasowego aresztowania nie jest precyzyjnie określony
- **art. 275a § 4** – nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym
- Nieizolacyjne środki zapobiegawcze stosowane bezterminowo. Prokurator wydając postanowienie o zastosowaniu np. dozoru Policji nie określa czasu stosowania tego środka zapobiegawczego. Por. jednak art. 339 § 3 pkt 6 – prezes sądu, po wpłynięciu aktu oskarżenia kieruje sprawę na posiedzenie, jeżeli zachodzi potrzeba wydania postanowienia w przedmiocie tymczasowego aresztowania lub innego środka przymusu

Wniosek o zmianę lub uchylenie środka zapobiegawczego

- W postępowaniu przygotowawczym wniosek o uchylenie środka zapobiegawczego – izolacyjnego i nie izolacyjnego – jest zawsze rozpatrywany przez prokuratora, natomiast po wniesieniu aktu oskarżenia – przez sąd, przed którym sprawa się toczy. Sąd lub prokurator wydają **postanowienie** w przedmiocie wniosku o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego. Na postanowienie to, co to zasady przysługuje zażalenie.
- Przepis art. 254 § 2 ogranicza możliwość zaskarżenia postanowienia w przedmiocie wniosku o zmianę lub uchylenie środka zapobiegawczego. Na postanowienie zażalenie przysługuje tylko wtedy, gdy wniosek został złożony po upływie co najmniej 3 miesięcy od dnia wydania postanowienia w przedmiocie zastosowania danego środka zapobiegawczego.
- Zażalenie na postanowienie sądu rozpoznaje ten sam sąd w składzie trzech sędziów, natomiast zażalenie na postanowienie wydane przez prokuratora będzie rozstrzygał sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się postępowanie (art. 252 § 2).

Tymczasowe aresztowanie

Tymczasowe aresztowanie – pojęcie

Tymczasowe aresztowanie to **prowizoryczne pozbawienie wolności oskarżonego, celem zabezpieczenia warunków prawidłowego toku postępowania**. Może nastąpić gdy – zgodnie z art. 249 § 1 k.p.k. zachodzi duże prawdopodobieństwo popełnienia przez niego czynu zabronionego. Oprócz przesłanki ogólnej, muszą zostać spełnione dodatkowe warunki:

1. **zachodzi uzasadniona obawa ucieczki lub ukrywania się oskarżonego, zwłaszcza wtedy, gdy nie można ustalić jego tożsamości albo nie ma on w kraju stałego miejsca pobytu**;
2. zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony będzie nakłaniał do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo w inny bezprawny sposób utrudniał postępowanie karne – **obawa mactwa**
3. oskarżonemu zarzucono popełnienie zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, albo którego sąd pierwszej instancji skazał na karę pozbawienia wolności nie niższą niż 3 lata;
4. wyjątkowo, można stosować tymczasowe aresztowanie, gdy zachodzi **uzasadniona obawa, że oskarżony, któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub umyślnego występku popełni przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził** tzw. areszt prewencyjny

art. 258 § 2

- Domniemanie bezprawnego utrudniania postępowania wynikające z surowości kary grożącej oskarżonemu.
- Problem – czy jest to samoistna przesłanka stosowania tymczasowego aresztowania
 - **Uchwała SN (7) z dnia 19 stycznia 2012 r., I KZP 18/11**
- Podstawy stosowania tymczasowego aresztowania, określone w art. 258 § 2 k.p.k., przy spełnieniu przesłanek wskazanych w art. 249 § 1 i art. 257 § 1 k.p.k. i przy braku przesłanek negatywnych określonych w art. 259 § 1 i 2 k.p.k., stanowią **samodzielne przesłanki szczególne stosowania tego środka zapobiegawczego**
 - Por. głosę krytyczną prof. Skorupki: OSP 2012, nr 7 – 8.

Art. 258 § 2

1.07.2015 – 14.04.2016

- Wobec oskarżonego, któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, albo którego sąd pierwszej instancji skazał na karę pozbawienia wolności wyższą niż 3 lata, obawy utrudniania prawidłowego toku postępowania, o których mowa w § 1, uzasadniające stosowanie środka zapobiegawczego, mogą wynikać **także** z surowości grożącej oskarżonemu kary.

do 30.06.2015 i od 15.04.2016

- Jeżeli oskarżonemu zarzuca się popełnienie zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, albo gdy sąd pierwszej instancji skazał go na karę pozbawienia wolności nie niższą niż 3 lata, potrzeba zastosowania tymczasowego aresztowania w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania może być uzasadniona grożącą oskarżonemu surową karą.

Wyrok SA w Krakowie z 5.05.2016 r. II

AKz 151/16

- Aktualne brzmienie art. 258 § 2 k.p.k. stanowi powrót do brzmienia tego przepisu sprzed wejścia w życie ustawy nowelizującej z 2013 r.
- W ocenie Sądu Apelacyjnego w niniejszym składzie przywrócenie ustawą nowelizującą z 2016 r. brzmienia art. 258 § 2 k.p.k. sprzed dnia wejścia w życie ustawy nowelizującej z 2013 r., tj. sprzed 1 lipca 2015 r., nie uprawnia do samodzielnego powoływania art. 258 § 2 k.p.k. jako podstawy stosowania/przedłużania tymczasowego aresztowania.
- Należy tu zważyć na dwie okoliczności.
- Po pierwsze, ustawa nowelizująca z 2016 r., przywracając poprzednie brzmienie art. 258 § 2 k.p.k., nie zmieniła art. 258 § 4 k.p.k.
- Po wtóre, rozważając tę kwestię sąd orzekający w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania jest zobligowany do stosowania tu interpretacji w zgodzie z aktami prawnym nadrzędnymi wobec uregulowań rangi ustawowej. Chodzi tu o interpretację zgodną z Konstytucją oraz z Europejską Konwencją Praw Człowieka.
- cd. na następnym slajdzie.

- Mając powyższe na uwadze Sąd Apelacyjny przypomina, że posługiwanie się tymczasowym aresztowaniem jako środkiem represji wobec oskarżonego jest niedopuszczalne. Jednoznacznie wskazuje na to zarówno art. 249 § 1 k.p.k., statuujący ogólną podstawę tymczasowego aresztowania, jak i art. 258 k.p.k., wskazujący przesłanki szczególne stosowania/przedłużania tego środka zapobiegawczego. Podkreślenia wymaga, że **uregulowania gwarancyjne, limitujące dopuszczalność sięgania po tymczasowe aresztowanie zawarte są nie tylko na płaszczyźnie ustawowej, ale także w przepisach rangi konstytucyjnej i konwencyjnej**. Na szczególną uwagę zasługuje tu art. 41 Konstytucji, zgodnie z którym: "Każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie". W kontekście tej gwarancji konstytucyjnej, w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego podkreśla się, że celem tymczasowego aresztowania nie jest ukaranie sprawcy przestępstwa. Tymczasowe aresztowanie służy realizacji celów, dla których ten środek zastosowano, a w szczególności zabezpieczeniu prawidłowego toku postępowania karnego. Należy więc ściśle odróżniać tę instytucję prawną od kary pozbawienia wolności, co wyklucza możliwość posługiwania się tymczasowym aresztowaniem jako środkiem szybkiej represji (por. także wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 22 lipca 2008 r., sygn. K 24/07, OTK ZU nr 6/A/2008, poz. 110; z 10 lipca 2008 r., sygn. SK 17/07, OTK ZU nr 5/A/2008, poz. 78 oraz z 7 października 2008 r., sygn. P 30/07 (OTK ZU nr 8/A/2008, poz. 135). Pozbawienie wolności w wypadku tymczasowego aresztowania jest następstwem środka zapobiegawczego zastosowanego wobec osoby podejrzanej, ewentualnie oskarżonej, ale nie skazanej prawomocnym wyrokiem sądowym. Osoba tymczasowo aresztowania korzysta zatem z konstytucyjnej ochrony płynącej z zasady domniemania niewinności (art. 42 ust. 3 Konstytucji). Przypomnienia wymaga tu stanowisko zawarte w Tymczasowej Rezolucji KM/ResDH (2007)75, dotyczącej wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC), przyjętej przez Komitet Ministrów 6 czerwca 2007 r., w której stwierdzono, że: "utrzymywanie tymczasowego aresztowania jest uzasadnione jedynie wówczas, jeśli zachodzą szczególne wskazania wynikające z wymogu ochrony interesu publicznego, które, pomimo istnienia domniemania niewinności, przeważają nad zasadą poszanowania dla wolności osobistej jednostki" (por. także wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 13 lipca 2009 r., sygn. SK 46/08, OTK ZU nr 7/A/2009, poz. 109).
- Również w orzecznictwie strasburskim wskazano, że przy stosowaniu tymczasowego aresztowania należy uwzględniać dolegliwość realnie grożącej oskarżonemu kary, ale ta okoliczność nie jest wystarczającą przesłanką, która usprawiedliwiłaby stosowanie tego środka zapobiegawczego; niezbędne jest wykazanie konieczności jego stosowania dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania (por. np. wyroki ETPC: w sprawie Łatasiewicz przeciwko Polsce z 23 czerwca 2005 r., skarga nr 44722/98 oraz w sprawie Zirajewski przeciwko Polsce, skarga nr 32501/09).

Cele stosowania i podstawa dowodowa orzeczenia o tymczasowym aresztowaniu

- **Cele stosowania tymczasowego aresztowania** - środki zapobiegawcze można stosować w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, a wyjątkowo także w celu zapobiegnięcia popełnieniu przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa. **Podstawą ogólną** stosowania tymczasowego aresztowania art. 249 § 1 k.p.k. - jest wykazanie, że zebrane dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że oskarżony popełnił przestępstwo.
- Podstawę orzeczenia o zastosowaniu albo przedłużeniu tymczasowego aresztowania powinny stanowić jedynie ustalenia poczynione na podstawie dowodów jawnych dla oskarżonego i jego obrońcy. Sąd uwzględnia z urzędu także okoliczności, których prokurator nie ujawnił, po ich ujawnieniu na posiedzeniu, jeżeli są one korzystne dla oskarżonego.
- Stopień prawdopodobieństwa oceniany jest przez organ procesowy w oparciu o materiał dowodowy zgromadzony **w chwili stosowania środka zapobiegawczego**, który to daje podstawę do uznania, że oskarżony popełnił przestępstwo.
Musi to być prawdopodobieństwo graniczące z pewnością.

Funkcje tymczasowego aresztowania

- **zasadnicza (prewencyjna, procesowa)** – wyraźnie ją wymienia art. 249 § 1 KPK, stwierdzając, że środki zapobiegawcze można stosować w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, zarówno etapu postępowania przygotowawczego, jak i jurysdykcyjnego; również postępowania dowodowego oraz etapu realizowanego w związku z przystąpieniem do wykonania kary. Zabezpieczenie to polega na tym, że:
 - „zabezpiecza” się osobę oskarżonego do dyspozycji organów procesowych, gwarantując jego uczestnictwo w czynnościach, w których jest ono obowiązkowe
 - pozbawia się oskarżonego, bądź utrudnia się mu naruszenie prawidłowego toku procesu, np. poprzez wpływanie na zeznania świadków, ukrywanie lub niszczenie dowodów.
- Zastosowanie tymczasowego aresztowania jako najostrzejszego środka zapobiegawczego, nie obala zasady domniemania niewinności, choć niewątpliwie jest wskazówką, że obalenie jej jest wysoce prawdopodobne. Powołanie się na zasadę domniemania niewinności nie udaremnia stosowania środków zapobiegawczych.
- **akcesoryjna (ochronna, pozaprocesowa)** - polega na zapobieganiu popełnieniu nowego, ciężkiego przestępstwa przez oskarżonego. Kodeks podkreśla, że z tego powodu środki zapobiegawcze wolno stosować jedynie wyjątkowo
- + pamiętać o problemie funkcji represyjnej środków zapobiegawczych

Zasady stosowania tymczasowego aresztowania

1. **subsydiarności** (nazywanej również zasadą proporcjonalności) - zasada ta wynika z art. 257 k.p.k.; według tej zasady, tymczasowego aresztowania nie stosuje się, jeżeli wystarczający jest inny środek zapobiegawczy; stosowanie tymczasowego aresztowania oparte jest za **klauzuli *ultima ratio***. Dodatkowo, zgodnie z art. 257 § 2 sąd, stosując tymczasowe aresztowanie, może zastrzec, że środek ten ulegnie zmianie z chwilą złożenia, nie później niż w wyznaczonym terminie, określonego poręczenia majątkowego; na uzasadniony wniosek oskarżonego lub jego obrońcy sąd może przedłużyć termin złożenia poręczenia - tzw. aresztowanie warunkowe
2. **fakultatywności** – musi wystąpić **przesłanki z art. 249 § 1** (konieczność zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania lub zapobieżenie nowemu, ciężkiemu przestępstwu + duże prawdopodobieństwo, że oskarżony popełnił przestępstwo) oraz **co najmniej jedna z art. 258 § 1 – 3** (obawa ucieczki lub ukrywania się oskarżonego, obawa mactwa, możliwość wymierzenia surowej kary (co najmniej 8 lat pozbawienia wolności) lub zapobieżenie popełnieniu przez oskarżonego, któremu zarzucono zbrodnię lub umyślny występki, nowego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu) a także **nie występuje żadna z przesłanek negatywnych z art. 259**
3. **humanitaryzmu** – art. 259 § 1

Tymczasowe aresztowanie – organ stosujący

- Stosowanie tymczasowego aresztowania należy do wyłącznej kompetencji sądu oraz może nastąpić tylko na mocy jego postanowienia.
- W postępowaniu przygotowawczym, tymczasowe aresztowanie stosuje, na wniosek prokuratora, **sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się postępowanie, a w wypadkach niecierpiących zwłoki również inny sąd rejonowy**. Prokurator, przesyłając wraz z aktami sprawy wniosek, zarządza jednocześnie doprowadzenie podejrzanego do sądu. Wniosek prokuratora nie jest dla sądu wiążący. **W sytuacji podjęcia decyzji o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, sąd rejonowy stosuje tymczasowe aresztowanie bez względu na właściwość rzeczową sądu, przed którym będzie się później toczyć sprawa.**
 - Czyli w postępowaniu przygotowawczym w sprawie o zbrodnię, tymczasowe aresztowanie stosuje się na mocy postanowienia sądu rejonowego
- Po wniesieniu aktu oskarżenia tymczasowe aresztowanie stosuje sąd, przed którym toczy się proces. Prawo do zastosowania tymczasowego aresztowania ma również sąd odwoławczy, na skutek wniesionego zażalenia - art. 252 § 1 KPK.
- Prawo do zastosowania tymczasowego aresztowania będzie miał również Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym oraz w przypadku wznowienia postępowania.

Pozytywne przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania

- **Pozytywne materialne (muszą wystąpić łącznie żeby można było stosować tymczasowe aresztowanie)**
 - Ogólne – art. 249 § 1 Środki zapobiegawcze można stosować **w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, a wyjątkowo także w celu zapobiegnięcia popełnieniu przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa**; można je stosować tylko wtedy, gdy zebrane dowody wskazują **na duże prawdopodobieństwo**, że oskarżony popełni przestępstwo.
 - Szczególne – art. 258 § 1 – 3:
 1. Tymczasowe aresztowanie i pozostałe środki zapobiegawcze można stosować, jeżeli zachodzi:
 - a) uzasadniona **obawa ucieczki lub ukrycia się oskarżonego**, zwłaszcza wtedy, gdy nie można ustalić jego tożsamości albo nie ma on w kraju stałego miejsca pobytu
 - b) uzasadniona obawa, że oskarżony będzie nakłaniał do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo w inny bezprawny sposób utrudniał postępowanie karne.
 2. Oskarżonemu **zarzucono popełnienie zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, albo którego sąd pierwszej instancji skazał na karę pozbawienia wolności wyższą niż 3 lata**, obawy utrudniania prawidłowego toku postępowania , o których mowa w § 1, uzasadniające stosowanie środka zapobiegawczego, mogą wynikać także z surowości grożącej oskarżonemu kary
 3. Środek zapobiegawczy można wyjątkowo zastosować także wtedy, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony, któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub umyślnego występku, popełni przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził

Zakazy stosowania tymczasowego aresztowania

I grupa ograniczeń – oparta na zasadzie humanitaryzmu

- jeżeli szczególne względy nie stoją temu na przeszkodzie, należy odstąpić od tymczasowego aresztowania, zwłaszcza gdy pozbawienie oskarżonego wolności:
 - spowodowałoby dla jego życia lub zdrowia poważne niebezpieczeństwo,
 - pociągałoby wyjątkowo ciężkie skutki dla oskarżonego lub jego najbliższej rodziny.
- W sytuacjach, gdy zastosowanie tymczasowego aresztowania jest konieczne, a stan zdrowia oskarżonego tego wymaga, na podstawie art. 260 k.p.k. tymczasowe aresztowanie może być wykonywane tylko w postaci umieszczenia oskarżonego w odpowiednim zakładzie leczniczym.

II grupa ograniczeń –zagrożenie łagodną karą lub przewidywany jest łagodny wymiar kary

- tymczasowego aresztowania nie stosuje się gdy:
 1. na podstawie okoliczności sprawy można przewidywać, że sąd orzeknie w stosunku do oskarżonego karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania lub karę łagodniejszą albo że okres tymczasowego aresztowania przekroczy przewidywany wymiar kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia, (art. 259 § 2)
 2. przestępstwo zagrożone jest karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 1 roku (art. 259 § 3)
- Ograniczenia przewidziane w § 2 i 3 nie mają zastosowania, gdy oskarżony ukrywa się, uporczywie nie stawia się na wezwania lub w inny bezprawny sposób utrudnia postępowanie albo nie można ustalić jego tożsamości. Ograniczenie przewidziane w § 2 nie ma również zastosowania, gdy zachodzi wysokie prawdopodobieństwo orzeczenia środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu sprawcy w zakładzie zamkniętym.

Obowiązki sądu w przypadku stosowania tymczasowego aresztowania

- Obowiązki sądu w przypadku zastosowania tymczasowego aresztowania - art. 261 i 262 KPK:

1. **obligatoryjnie sąd musi bezzwłocznie zawiadomić:**

- **osobę najbliższą** dla oskarżonego lub osobę przez niego wskazaną, pracodawcę, szkołę lub uczelnię, w stosunku do żołnierza - jego dowódcę, a w przypadku, gdy oskarżonym jest przedsiębiorca lub niebędący pracownikiem członek organu zarządzającego przedsiębiorcy, na jego wniosek - zarządzającego przedsiębiorstwem,
- **sąd opiekuńczy**, jeżeli zachodzi potrzeba zapewnienia opieki nad dziećmi aresztowanego, organ opieki społecznej, jeżeli zachodzi potrzeba roztoczenia opieki nad osobą niedołązną lub chorą, którą aresztowany się opiekował;

2. sąd obowiązany jest przedsięwziąć **czynności niezbędne do ochrony mienia i mieszkania aresztowanego**. O poczynionych wystąpieniach i wydanych zarządzeniach należy powiadomić tymczasowo aresztowanego.

Tymczasowe aresztowanie – czas trwania

- Trzy podstawowe reguły stosowania tymczasowego aresztowania:
 1. każde postanowienie o zastosowaniu tymczasowego aresztowania musi wskazywać czas jego trwania i jego termin końcowy (dokładna data),
 2. po wniesieniu aktu oskarżenia do sądu, a przed upływem uprzednio oznaczonego okresu tymczasowego aresztowania, sąd ma obowiązek rozważenia potrzeby dalszego stosowania tymczasowego aresztowania i wydania stosownej decyzji w tej materii (por. art. 339 § 3 pkt. 6),
 3. niedopuszczalne jest stosowanie tymczasowego aresztowania poza granicami maksymalnych terminów określonych przez kodeks.

Okres tymczasowego aresztowania liczy się od dnia zatrzymania.

Sąd zarządza niezwłoczne zwolnienie aresztowanego, jeżeli nie jest on pozbawiony wolności w innej sprawie następuje w przypadku:

1. uniewinnienia oskarżonego,
 2. umorzenia lub warunkowego umorzenia postępowania, warunkowego zawieszenia wykonania kary,
 3. wymierzenia kary pozbawienia wolności odpowiadającej co najwyżej okresowi tymczasowego aresztowania,
 4. skazania na karę łagodniejszą niż pozbawienie wolności,
 5. odstąpienia od wymierzenia kary.
- W razie skazania oskarżonego tymczasowo aresztowanego na karę inną, sąd, po wysłuchaniu obecnych stron, wydaje postanowienie co do dalszego stosowania aresztu.
 - Jeżeli umorzenie postępowania następuje z powodu niepoczytalności oskarżonego, można utrzymać tymczasowe aresztowanie do czasu rozpoczęcia wykonywania środka zabezpieczającego.

Tymczasowe aresztowanie – czas trwania

- w postępowaniu przygotowawczym **sąd rejonowy miejsca prowadzenia postępowania lub w wypadkach niecierpiących zwłoki inny sąd rejonowy** może zastosować tymczasowe aresztowanie na okres nie dłuższy niż 3 miesiące - art. 263 § 1 k.p.k.,
- w przypadku zastosowania tymczasowego aresztowania na okres krótszy, sąd ten jest uprawniony do przedłużenia czasu trwania tymczasowego aresztowania na kolejne okresy w granicach 3 miesięcy
- **Przedłużenie okresu stosowania tymczasowego aresztowania:**
 - łączny okres stosowania tymczasowego aresztowania do chwili wydania pierwszego wyroku przez sąd I instancji nie może przekroczyć 2 lat - art. 263 § 3 k.p.k.,
 - w toku **postępowania przygotowawczego** uprawnienie do przedłużania tymczasowego aresztowania na okres, który **łącznie nie może przekroczyć 12 miesięcy**, przysługuje, na wniosek prokuratora, **sądowi właściwemu do rozpoznania sprawy** - art. 263 § 2 k.p.k.,
- w sytuacji gdy oskarżony jest skazany w innej sprawie i odbywa karę pozbawienia wolności w zakładzie penitencjarnym i równolegle zastosowane jest tymczasowe aresztowanie, to na poczet 12 miesięcy w postępowaniu przygotowawczym oraz na poczet 2 lat w postępowaniu sądowym zalicza się okres odbywania przez tymczasowo aresztowanego kary pozbawienia wolności - art. 263 § 3a k.p.k.,
- jeżeli zachodzi potrzeba stosowania tymczasowego aresztowania **po wydaniu pierwszego wyroku przez sąd pierwszej instancji, każdorazowe jego przedłużenie może następować na okres nie dłuższy niż 6 miesięcy** art. 263 § 7 k.p.k.

Tymczasowe aresztowanie – czas trwania

- **Przedłużenie czasu trwania tymczasowego aresztowania ponad okresy wskazane w art. 263 § 2 i 3 k.p.k. (uregulowane w art. 263 § 4 KPK):**
 1. decyzję o przedłużeniu czasu tymczasowego aresztowania może podjąć **wyłącznie sąd apelacyjny**, w okręgu którego prowadzi się postępowanie,
 2. przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania może nastąpić na czas oznaczony: w postępowaniu przygotowawczym - przekraczający 12 miesięcy, w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji - przekraczający 2 lata,
 3. Przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania, o którym mowa w § 4, nie stosuje się w odniesieniu do terminu określonego w § 2 (12 miesięcy), gdy kara realnie grożąca oskarżonemu za zarzucane mu przestępstwo nie przekroczy 3 lat pozbawienia wolności, a w stosunku do terminu wskazanego w § 3 (2 lata), gdy nie przekroczy ona 5 lat pozbawienia wolności, chyba że konieczność takiego przedłużenia jest spowodowana celowym przewlekaniem postępowania przez oskarżonego.”
- Sąd apelacyjny może przedłużyć stosowanie tymczasowego aresztowania:
 1. na wniosek sądu, przed którym sprawa się toczy,
 2. w postępowaniu przygotowawczym na wniosek właściwego prokuratora bezpośrednio przełożonego wobec prokuratora prowadzącego lub nadzorującego śledztwo,
- Podstawy przedłużenia stanowią obecnie zamknięty katalog i są to:
 1. zawieszenie postępowania karnego,
 2. czynności zmierzającego do ustalenia lub potwierdzenia tożsamości oskarżonego,
 3. wykonywanie czynności dowodowych w sprawie o szczególnej zawistości lub poza granicami kraju,
 4. celowe przewlekanie postępowania przez oskarżonego.
- Z wnioskiem o przedłużenie okresu tymczasowego aresztowania należy wystąpić, z jednoczesnym przestaniem właściwemu sądowi akt sprawy, nie później niż 14 dni przed upływem dotychczas określonego terminu stosowania tego środka - art. 263 § 6 k.p.k.,

Na postanowienie sądu apelacyjnego w przedmiocie przedłużenia tymczasowego aresztowania, przysługuje zażalenie do sądu apelacyjnego orzekającego w składzie trzech sędziów, w ramach tzw. instancji poziomej - art. 263 § 5 k.p.k.,

Posiedzenie aresztowe

- Postępowanie w przedmiocie zastosowania/przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania musi odpowiadać standardom ukształtowanym na gruncie art. 6 EKPC. Fundamentalne znaczenie ma zasada równości broni i jawność wewnętrzna, zwłaszcza dostęp do dowodów stanowiących podstawę orzekania o tymczasowym aresztowaniu.
- Równość broni – żadna ze stron nie może być w pozycji znacząco gorszej w porównaniu ze stroną przeciwną.
- art. 249a
 - § 1. Podstawę orzeczenia o zastosowaniu lub przedłużeniu tymczasowego aresztowania mogą stanowić ustalenia poczynione na podstawie:
 - 1) dowodów jawnych dla oskarżonego i jego obrońcy,
 - 2) dowodów z zeznań świadków, o których mowa w art. 250 § 2b.
 - § 2. Sąd, uprzedzając o tym prokuratora, uwzględnia z urzędu także okoliczności, których prokurator nie ujawnił, po ich ujawnieniu na posiedzeniu, jeżeli są one korzystne dla oskarżonego.
- Problematiczna kwestia odmowy dostępu do dowodów w związku ze stosowaniem tymczasowego aresztowania (por. prezentacja o czynnościach procesowych i dostępie do akt postępowania przygotowawczego) .

Tymczasowe aresztowanie – tryb stosowania

wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów

przesłuchanie podejrzanego przez prokuratora
(art. 249 § 3)

skierowanie wniosku o zastosowanie środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania do właściwego sądu wraz z dowodami na poparcie tego wniosku (art. 250 § 2 i 2a)

Wydanie postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania

posiedzenie sądu w przedmiocie tymczasowego aresztowania – sąd przesłuchuje podejrzanego

Prokurator jednocześnie z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania wydaje zarządzenie o doprowadzeniu podejrzanego do sądu i poucza go o jego prawach i obowiązkach (art. 250 § 3 i 3a)

Wymogi formalne postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania

1. Należy wymienić osobę, zarzucany jej czyn wraz z kwalifikacją prawną oraz podstawę prawną zastosowania środka zapobiegawczego
2. W postanowieniu o zastosowaniu tymczasowego aresztowania należy określić czas jego trwania, a ponadto oznaczyć termin, do którego aresztowanie ma trwać.
3. Uzasadnienie postanowienia o zastosowaniu środka zapobiegawczego powinno zawierać
 - a) przedstawienie dowodów świadczących o popełnieniu przez oskarżonego przestępstwa
 - b) wykazanie okoliczności wskazujących na istnienie zagrożeń dla prawidłowego toku postępowania lub możliwości popełnienia przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa w razie niezastosowania środka zapobiegawczego
 - c) wykazanie podstawy zastosowania i potrzeby zastosowania danego środka.
 - d) wyjaśnienie, dlaczego nie uznano za wystarczające zastosowanie innego środka zapobiegawczego

Tymczasowe aresztowanie – zaskarżalność postanowień

Zażalenie na postanowienie o zastosowaniu tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym

PODMIOT KTÓRY ROZPOZNAJE ZAŻALENIE	Sąd wyższego rzędu nad sądem, który zastosował tymczasowe aresztowanie lub na podstawie art. 426 § 2 inny równorzędny skład sądu odwoławczego
PODMIOTY UPRAWNIONE DO WNIESIENIA ZAŻALENIA	Strony
PRZYMUS ADWOKACKO-RADCOWSKI	Nie
FORUM	Posiedzenie
SKŁAD SĄDU	Trzech sędziów
FORMA ORZECZENIA	Postanowienie
MOŻLIWE ROZSTRZYGNIĘCIA	Utrzymanie w mocy, zmiana, uchylenie postanowienia sądu pierwszej instancji. W wypadku zmiany możliwe jest zastosowanie innego środka zapobiegawczego w miejsce tymczasowego aresztowania

Tymczasowe aresztowanie – zaskarżalność postanowień

- Zażalenie przysługuje na zasadach ogólnych
 - Termin – 7 dni od daty doręczenia postanowienia
 - konsekwencje jego wniesienia i możliwości uwzględnienia przez sąd (art. 462 i 463)
 - tryb rozpoznania art. 464
 - warunki formalne i tryb wnoszenia środka odwoławczego, zagadnienia zakresu kontroli, problem podstaw i rodzajów decyzji podejmowanych przez sąd drugiej instancji – art. 425 – 443
- Jakie postanowienia mogą być przedmiotem zaskarżenia w drodze zażalenia?

Te, które z uwagi na treść rozstrzygnięcia wywierają bezpośredni, w momencie jego wydania, wpływ na stosowanie środka zapobiegawczego lub na czas jego trwania. Zażalenie przysługuje zatem na postanowienie o:

 - Zastosowaniu; przez zastosowanie tymczasowego aresztowania należy rozumieć także jego przedłużenie oraz ponowne stosowanie po uprzednim uchyleniu.
 - przedłużeniu stosowania tymczasowego aresztowania,
 - odmowie zastosowania lub przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania,
 - zmiany na łagodniejszy środek lub uchylenia tymczasowego aresztowania

Tymczasowe aresztowanie – zaskarżalność postanowień

Sąd, który wydał postanowienie w I instancji

1. Sąd rejonowy
2. Sąd okręgowy
3. Sąd apelacyjny (jeżeli przedłuża okresy stosowania tymczasowego aresztowania ponad terminy wskazane w art. 263 § 4)
4. Sąd Najwyższy

Sąd, który rozpoznaje zażalenie

1. Sąd okręgowy
2. Sąd apelacyjny
3. Sąd apelacyjny w składzie 3 sędziów (art. 263 § 5)

4. Inny równorzędny skład SN
Postanowienie SN (7) z dnia 20 października 2009 r., I KZP 1/09

Dopuszczalne jest zażalenie na postanowienie Sądu Najwyższego, wydane na podstawie art. 538 § 2 k.p.k.; rozpoznaje je równorzędny skład Sądu Najwyższego.

Zaskarżalność postanowienia o tymczasowym aresztowaniu wydanego na skutek wniesienia zażalenia

- 426 § 2 Od postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania **wydanego na skutek zażalenia**, a także od wydanego **w toku postępowania odwoławczego** postanowienia o przeprowadzeniu obserwacji, o zastosowaniu środka zapobiegawczego lub nałożeniu kary porządkowej przysługuje **zażalenie do innego równorzędnego składu sądu odwoławczego**.
- Zaskarżalność **postanowień sądu odwoławczego** o zastosowaniu tymczasowego aresztowania na skutek zażalenia będzie dotyczyć następujących sytuacji procesowych:
 1. w postępowaniu przygotowawczym, gdy sąd nie uwzględnił wniosku prokuratora o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania;
 2. w postępowaniu sądowym, gdy sąd pierwszej instancji uchylił tymczasowe aresztowanie albo nie uwzględnił wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania lub nie przedłużył stosowania tego środka zapobiegawczego

W § 2 ustawodawca, dopuszczając zaskarżalność postanowienia sądu odwoławczego o zastosowaniu tymczasowego aresztowania wydanego na skutek zażalenia, wprowadził *de facto* trzecią instancję mającą charakter tzw. instancji poziomej. Natomiast omawiana nowelizacja nie wprowadziła zmian odnośnie do zaskarżalności postanowień sądu odwoławczego wydawanych **w toku** postępowania odwoławczego, gdyż nadal, zgodnie z § 2, zażalenie przysługuje na postanowienie o przeprowadzeniu obserwacji, o zastosowaniu środka zapobiegawczego lub o nałożeniu kary porządkowej.

Nie ma zastosowania w wypadku wydania przez sąd odwoławczy postanowienia o zmianie postanowienia sądu pierwszej instancji w przedmiocie tzw. warunkowego tymczasowego aresztowania, o którym mowa w art. 257 § 2. Na to postanowienie sądu odwoławczego zażalenie nie przysługuje (postanowienie SA we Wrocławiu z 1 czerwca 2011 r., II AKZ 214/11).

Warunkowe tymczasowe aresztowanie

- art. 257 § 2
- Stosując tymczasowe aresztowanie, sąd może zastrzec, że środek ten ulegnie zmianie z chwilą złożenia, nie później niż w wyznaczonym terminie, określonego poręczenia majątkowego; na uzasadniony wniosek oskarżonego lub jego obrońcy, złożony najpóźniej w ostatnim dniu wyznaczonego terminu, sąd może przedłużyć termin złożenia poręczenia.
- Sąd orzeka o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, ale jednocześnie daje oskarżonemu szansę w postaci zastosowania nie izolacyjnego środka zapobiegawczego, jeżeli w wyznaczonym przez sąd okresie wpłaci przez niego określoną sumę poręczenia majątkowego.
- Jeżeli poręczenie nie zostanie wpłacone – areszt zmienia się w bezwarunkowy.

UWAGA! Zmiana od 5.10.2019r. – dodano § 3 – jeżeli prokurator oświadczy, najpóźniej na posiedzeniu po ogłoszeniu postanowienia wydanego na podstawie § 2, że sprzeciwia się zmianie środka zapobiegawczego, postanowienie to, w zakresie dotyczącym zmiany tymczasowego aresztowania na poręczenie majątkowe, staje się wykonalne z dniem uprawomocnienia.

Nieizolacyjne środki zapobiegawcze

Nieizolacyjne środki zapobiegawcze – katalog

poręczenie majątkowe

poręczenie społeczne

poręczenie osoby godnej zaufania

dozór policji

dozór warunkowy policji

nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym

zawieszenie w wykonywaniu czynności służbowych lub wykonywaniu zawodu,

zakaz ubiegania się o zamówienia publiczne na czas trwania postępowania

zakaz opuszczania kraju

Nieizolacyjne środki zapobiegawcze

- Do nieizolacyjnych środków zapobiegawczych – szczegółowo por. uwagi co do celów, zasad i funkcji stosowania
- Przesłanki stosowania – art. 249 § 1 oraz 258 k.p.k.
- Art. 249 § 1
 - Środki zapobiegawcze można stosować **w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania**, a wyjątkowo także **w celu zapobiegnięcia popełnieniu przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa**; można je stosować tylko wtedy, gdy zebrane dowody wskazują na **duże prawdopodobieństwo**, że oskarżony popełnił przestępstwo.
- Art. 258 § 1 – 3 Tymczasowe aresztowanie i **pozostałe środki zapobiegawcze** można stosować jeżeli: zachodzi:
 1. uzasadniona obawa ucieczki lub ukrycia się oskarżonego, zwłaszcza wtedy, gdy nie można ustalić jego tożsamości albo nie ma on w kraju stałego miejsca pobytu,
 2. uzasadniona obawa, że oskarżony będzie nakłaniał do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo w inny bezprawny sposób utrudniał postępowanie karne.

Wobec oskarżonego, któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, albo którego sąd pierwszej instancji skazał na karę pozbawienia wolności nie niższą niż 3 lata, obawy utrudniania prawidłowego toku postępowania, o których mowa w § 1, uzasadniające stosowanie środka zapobiegawczego, mogą wynikać także z surowości grożącej oskarżonemu kary.

Środek zapobiegawczy można wyjątkowo zastosować także wtedy, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony, któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub umyślnego występku, popełni przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził.

Nieizolacyjne środki zapobiegawcze

Kontrola stosowania środków zapobiegawczych - z urzędu, w trybie zażalenia, wniosek o zmianę lub uchylenie środka zapobiegawczego

Nieizolacyjne środki zapobiegawcze można łączyć tzn. jednocześnie może być stosowane przykładowo poręczenie majątkowe i dozór policji, jeżeli tylko łączne stosowanie zabezpieczy prawidłowy tok postępowania.

W toku postępowania przygotowawczego
stosowanie nieizolacyjnych środków
zapobiegawczych znajduje się w gestii prokuratora.

Poręczenie majątkowe

- *Poręczenie majątkowe polega na zabezpieczeniu prawidłowego toku postępowania przez zapewnienie udziału oskarżonego w procesie za pomocą wartości majątkowych złożonych przez oskarżonego lub inną osobę oraz groźby ich przepadku w razie ucieczki lub ukrycia się oskarżonego albo utrudniania postępowania w inny sposób.*

- J. Skorupka [w:] J. Skorupka (red.), *Proces karny*, Warszawa 2016, s. 510

Przedmiot poręczenia majątkowego:

1. pieniądze (polskie lub obce)
 2. papiery wartościowe (np. akcje, obligacje, bankowe papiery wartościowe);
 3. zastaw
 4. hipoteka
- Poręczenie może wystąpić jako:
 1. złożenie pieniędzy lub papierów wartościowych do depozytu albo ustanowienie zastawu bądź hipoteki lub też jako
 2. zadeklarowanie poręczenia w powyższych postaciach w określonym czasie.
 - W związku z poręczeniem majątkowym należy pamiętać o: areszcie warunkowym (art. 257 § 2) i liście żelaznym (art. 283 § 1).

Poręczenie majątkowe

- Poręczenie majątkowe to samodzielny, nieizolacyjny środek zapobiegawczy. Stosuje go sąd a w postępowaniu przygotowawczym – także prokurator. Celem jego stosowania jest przede wszystkim zapewnienie prawidłowego toku postępowania. Nie można zatem poręczenia majątkowego utożsamiać z kaucją tzn. zwolnieniem oskarżonego z aresztu w zamian za uiszczenie określonej sumy pieniężnej.

Poręczenia może udzielić oskarżony lub inna osoba. Nie jest wykluczone przyjęcie poręczenia od kilku osób. Poręczycielem może być też współoskarżony.

- Sporne zagadnienie – czy poręczającym może być tylko osoba fizyczna czy także osoba prawna? Prof. Grzegorzczuk – **tylko osoba fizyczna**, chociaż przydatna byłaby możliwość udzielenia poręczenia przez osobę prawną. Niemniej dopuszczenie takiej możliwości wymagałoby zmiany w k.p.k.

Poręczenie majątkowe

- Art. 266.

§ 1. Poręczenie majątkowe w postaci **pieniędzy, papierów wartościowych, zastawu lub hipoteki** może złożyć oskarżony albo inna osoba.

§ 2. Wysokość, rodzaj i warunki poręczenia majątkowego, a w szczególności termin złożenia przedmiotu poręczenia, należy **określić w postanowieniu**, mając na względzie sytuację materialną oskarżonego i składającego poręczenie majątkowe, wysokość wyrządzonej szkody oraz charakter popełnionego czynu.

- Art. 267.

Osobę składającą poręczenie majątkowe zawiadamia się o każdorazowym wezwaniu oskarżonego do stawienia; do osoby składającej poręczenie majątkowe za oskarżonego stosuje się odpowiednio art. 138 i 139 § 1. (wskazanie pełnomocnika do doręczeń w kraju jeżeli poręczający przebywa za granicą)

Organy procesowe muszą zawiadamiać poręczającego, gdy jest nim osoba inna niż sam oskarżony, o wszelkich wezwaniach kierowanych do oskarżonego, aby mógł on dopilnować, by wezwany stawił się na żądanie organu i nie utrudniał postępowania.

Poręczenie majątkowe

- Art. 268

§ 1. Stanowiące przedmiot poręczenia wartości majątkowe lub zobowiązania **ulegają przepadkowi albo ściągnięciu w razie ucieczki lub ukrycia się oskarżonego**. W wypadku utrudniania w inny sposób postępowania karnego można orzec przepadek lub ściągnięcie tych wartości.

§ 1a. Orzekając w przedmiocie przepadku lub ściągnięcia wartości majątkowych stanowiących przedmiot poręczenia, sąd może orzec częściowy przepadek lub ściągnięcie tych wartości, stosując wówczas wobec oskarżonego ponadto inny jeszcze środek zapobiegawczy, z uwzględnieniem wymogów art. 258 § 4, z wyjątkiem tymczasowego aresztowania.

§ 2. O treści § 1 oraz art. 269 należy uprzedzić osobę składającą poręczenie majątkowe.

Poręczenie majątkowe

Art. 269.

§ 1. Ulegające przypadkowi przedmioty poręczenia lub ściągnięte sumy poręczenia majątkowego **przekazuje się lub przelewa na rzecz Skarbu Państwa**; pokrzywdzony ma wówczas pierwszeństwo zaspokojenia na nich swoich roszczeń wynikających z przestępstwa, jeżeli w inny sposób nie można uzyskać naprawienia szkody.

§ 2. **Z chwilą ustania poręczenia majątkowego przedmiot poręczenia zwraca się, a sumę poręczenia zwalnia się, pod tym jednak warunkiem, że w razie prawomocnego skazania oskarżonego na karę pozbawienia wolności następuje to z chwilą rozpoczęcia odbywania przez niego kary. W razie niezgłoszenia się na wezwanie do odbycia kary stosuje się art. 268 § 1.**

Przypadek przedmiotu poręczenia

§ 3. Cofnięcie poręczenia majątkowego staje się skuteczne dopiero z chwilą przyjęcia nowego poręczenia majątkowego, zastosowania innego środka zapobiegawczego lub odstąpienia od stosowania tego środka.

§ 4. Przepisy § 2 i 3 nie dotyczą cofnięcia poręczenia majątkowego i zwrotu przedmiotów, jeżeli już zapadło postanowienie o jego przypadku lub o ściągnięciu sumy poręczenia.

Art. 270.

§ 1. O przypadku przedmiotu poręczenia lub ściągnięciu sumy poręczenia orzeka z urzędu sąd, przed którym postępowanie się toczy, a w postępowaniu przygotowawczym na wniosek prokuratora - sąd właściwy do rozpoznania sprawy.

§ 2. Oskarżony, poręczający i prokurator mają prawo wziąć udział w posiedzeniu sądowym lub złożyć wyjaśnienia na piśmie. Oskarżonego pozbawionego wolności sprowadza się na posiedzenie, jeżeli prezes sądu lub sąd uzna to za potrzebne.

§ 3. Na postanowienie określone w § 1 przysługuje zażalenie.

Poręczenie majątkowe

- Poręczeniem poręczyciel gwarantuje, że oskarżony (podejrzany) nie będzie uchylał się od postępowania ani utrudniał go. Jeżeli poręczenie składa sam oskarżony, gwarancją ma być suma poręczenia, którą zapewnia on podporządkowanie się rygorom procesowym. Poręczenie jest zatem swoistą umową między organem stosującym ten środek a poręczycielem z możliwością negocjacji zarówno co do przedmiotu poręczenia, jak i co do jego wartości.
- Przedmiot poręczenia pozostaje własnością poręczającego, a ograniczeniu podlega jedynie jego władztwo nad nim.
- Wysokość, rodzaj, warunki termin złożenia poręczenia określa organ procesowy przy uwzględnieniu sytuacji majątkowej oskarżonego lub składającego poręczenie oraz charakteru zarzucanego czynu oraz wysokość wyrządzonej szkody. Prof. Grzegorzczuk – **szczególne znaczenie powinno się przypisać temu, jaki charakter miało przestępstwo popełnione przez oskarżonego. Im poważniejsze tym wyższa powinna być suma poręczenia.** Jednocześnie nie chodzi jednak o to, poręczenie majątkowe było środkiem zapobiegawczym jedynie dla zamożnych, ale żeby jego rozmiar był z jednej strony realny do uiszczenia, ale z drugiej miał tak istotny wpływ na sytuację materialną danej osoby, że stworzona zostanie potencjalna gwarancja powstrzymania się oskarżonego od bezprawnego utrudniania postępowania, zaś w przypadku poręczyciela, gdy jest nim osoba trzecia, czuwania przez niego nad tym, aby oskarżony, za którego poręczył, nie podejmował bezprawnych działań godzących w prawidłowy tok procesu

Przepadek przedmiotu poręczenia

Jeżeli oskarżony utrudnia postępowanie organ procesowy wydaje postanowienie o przepadku przedmiotu poręczenia:

- **Obligatoryjnie** – w razie ucieczki lub ukrycia się oskarżonego
- **Fakultatywnie** – jeżeli w inny sposób niż ucieczka czy ukrycie się utrudnia on postępowanie.
- **Całego przedmiotu poręczenia**
- **Częściowy przepadek poręczenia** (lub ściągnięcie jego sum) – jednocześnie stosuje się wobec oskarżonego dodatkowy nieizolacyjny środek zapobiegawczy, z uwzględnieniem potrzeby zabezpieczenia prawidłowego toku procesu. Celem tej regulacji jest uniknięcie zbyt częstego stosowania tymczasowego aresztowania w związku z przypadkiem poręczenia, przy jednoczesnym utrzymaniu tego środka zapobiegawczego i wymuszeniu albo na poręczającym lepszego wywiązywania się ze swoich obowiązków albo na oskarżonym – poprzez zastosowanie dodatkowego nieizolacyjnego środka – zaniechania utrudniania postępowania.

Przepadek przedmiotu poręczenia

Organ procesowy ma obowiązek uprzedzić składającego poręczenie (czyli oskarżonego lub inną osobę o możliwości przepadku tego poręczenia i warunkach jego orzeczenia, a także o uregulowanym w art. 269 postępowaniu z jego przedmiotami i sumami w razie przepadku oraz postępowaniu w razie ustania poręczenia, a także o zasadach jego cofania. Brak uprzedzenia o treści art. 268 § 1 i art. 269 nie pozwala na orzeczenie przepadku poręczenia lub ściągnięcie sumy poręczenia nawet wówczas, gdy istnieje podstawa do przyjęcia, że poręczyciel znał treść odnośnych przepisów (por. art. 16 § 1 oraz uchwałę SN z dnia 20 maja 1992, I KZP 17/92) W razie orzeczenia przepadku poręczenia lub ściągnięciu jego sum przekazywane są na rzecz Skarbu Państwa. Na skutek prawomocnego orzeczenia przepadku Skarb Państwa staje się więc właścicielem pieniędzy lub papierów wartościowych, gdy to one były przedmiotem poręczenia, albo podmiotem uprawnionym do uzyskania sum zabezpieczonych zastawem lub hipoteką, które powinny być teraz ściągnięte i przekazane na jego rachunek.

Pokrzywdzonemu gwarantuje się, że na przedmiotach lub sumach poręczenia, które uległy przepadkowi, będzie miał pierwszeństwo zaspokojenia swoich roszczeń majątkowych, jeżeli w inny sposób nie może uzyskać naprawienia wyrządzonej mu szkody.

Procedowanie w przedmiocie przepadku poręczenia - orzeka z urzędu sąd, przed którym toczy się postępowanie. W postępowaniu przygotowawczym, na wniosek prokuratora, orzeka sąd właściwy do rozpoznania sprawy. Prawo do udziału w posiedzeniu mają oskarżony (oraz obrońca), poręczyciel i prokurator.

Ustanie i Cofnięcie poręczenia

Ustanie poręczenia

- Z momentem rozpoczęcia wykonywania kary, chyba że w postanowienie o przyjęciu poręczenia ustalono inaczej
- - gdy proces zakończono prawomocnie w sposób nieprzewidujący wykonywania kary (uniewinnienie, warunkowe umorzenie, skazanie z warunkowym zawieszeniem wykonania kary, odstąpienie od wymierzenia kary), poręczenie ustaje z momentem uprawomocnienia się wyroku.
- W razie skazania na karę pozbawienia wolności bezwarunkowo wykonywaną poręczenie ustaje dopiero z chwilą rozpoczęcia odbywania kary przez skazanego, czyli stawienia się go do jej odbycia. W razie niezgłoszenia się skazanego do odbycia kary wchodzi – przepadek poręczenia
- Uchwała SN (7) z 22 stycznia 2003 r., I KZP 36/02 – w razie zastosowania wobec oskarżonego, względem którego jest już stosowane poręczenie majątkowe, tymczasowego aresztowania bez zawarcia w postanowieniu o zastosowaniu tego środka wzmianki o uchyleniu poręczenia albo o jego zamianie na tymczasowe aresztowanie, poręczenie to ustaje z chwilą rozpoczęcia efektywnego wykonywania tymczasowego aresztowania, czyli z momentem osadzenia oskarżonego, a nie z chwilą wydania czy uprawomocnienia się postanowienia o zastosowaniu tego środka zapobiegawczego.

Cofnięcie poręczenia

- Ustawodawca dopuszcza możliwość cofnięcia poręczenia majątkowego, ale tylko wtedy, gdy nie został jeszcze orzeczony przepadek przedmiotu poręczenia, czyli do momentu wydania postanowienia o przeпадku przedmiotu poręczenia (ściągnięciu sum poręczenia).
- Cofnięcie wywołuje skutek dopiero z chwilą przyjęcia nowego poręczenia lub zastosowania innego środka zapobiegawczego albo odstąpienia od stosowania takiego środka

Zwrot przedmiotu poręczenia

W wyniku jego ustania lub skutecznego cofnięcia.

Poręczenie społeczne i osoby godnej zaufania

Poręczenie społeczne – art. 271

- § 1. Od **pracodawcy**, u którego oskarżony jest zatrudniony, od **kierownictwa szkoły lub uczelni**, których oskarżony jest uczniem lub studentem, od zespołu, w którym oskarżony pracuje lub uczy się, albo od **organizacji społecznej**, której oskarżony jest członkiem, można, na ich wniosek, przyjąć poręczenie, że oskarżony stawi się na każde wezwanie i nie będzie w sposób bezprawny utrudniał postępowania; jeżeli oskarżony jest żołnierzem, można przyjąć poręczenie od zespołu żołnierskiego, zgłoszone za pośrednictwem właściwego dowódcy.
- § 2. Do wniosku o przyjęcie poręczenia zespół lub organizacja społeczna dołącza wyciąg z protokołu zawierającego uchwałę o podjęciu się poręczenia.
- § 3. We wniosku o przyjęcie poręczenia należy wskazać osobę, która ma wykonywać obowiązki poręczającego; osoba ta składa oświadczenie o przyjęciu tych obowiązków.

Poręczenie osoby godnej zaufania – art. 272

- Poręczenie, że oskarżony stawi się na każde wezwanie i nie będzie w sposób bezprawny utrudniał postępowania, można także przyjąć od **osoby godnej zaufania**. Przepis art. 275 § 2 stosuje się odpowiednio
- - art. 275 § 2 to obowiązki nakładane na oskarżonego przy dozorcze
 1. zakazie opuszczania określonego miejsca pobytu,
 2. zgłaszaniu się do organu dozoru w określonych odstępach czasu,
 3. zawiadamianiu go o zamierzonym wyjeździe oraz o terminie powrotu,
 4. zakazie kontaktowania się z pokrzywdzonym lub z innymi osobami,
 5. zakazie zbliżania się do określonych osób na wskazaną odległość,
 6. zakazie przebywania w określonych miejscach,
 7. a także na innych ograniczeniach swobody oskarżonego, niezbędnych do wykonywania dozoru

Poręczenie społeczne i osoby godnej zaufania

- Art. 273.

§ 1. Przy odbieraniu poręczenia zawiadamia się udzielającego poręczenia lub wykonującego obowiązki poręczającego o treści zarzutu stawianego oskarżonemu oraz o obowiązkach wynikających z poręczenia i skutkach ich niedotrzymania.

§ 2. Poręczający jest obowiązany niezwłocznie powiadomić sąd lub prokuratora o wiadomych mu poczynaniach oskarżonego, zmierzających do uchylenia się od obowiązku stawienia się na wezwanie lub do utrudniania w inny bezprawny sposób postępowania.

- Art. 274.

Jeżeli mimo poręczenia oskarżony nie stawia się na wezwanie lub w inny bezprawny sposób będzie utrudniał postępowanie, organ stosujący środek zapobiegawczy zawiadomi o tym udzielającego poręczenia, a ponadto może zawiadomić bezpośredniego przełożonego osoby, która złożyła poręczenie, i organizację społeczną, do której należy, a także statutowy organ nadrzędny nad poręczającą organizacją społeczną, jeżeli zostanie stwierdzone zaniedbanie obowiązków wynikających z poręczenia. Przed zawiadomieniem należy osobę, która złożyła poręczenie, wezwać w celu złożenia wyjaśnień.

Poręczenie społeczne i osoby godnej zaufania

Na organie przyjmującym poręczenie – w obu przypadkach – ciąży obowiązek poinformowania poręczającego o:

1. treści zarzutu stawianego oskarżonemu;
2. obowiązkach, jakie ciążyą na poręczycielu w związku z poręczeniem:
 - zapewnienie, że oskarżony będzie stawiał się na każde wezwanie i nie będzie bezprawnie utrudniał postępowania
 - Zapewnienie, że oskarżony będzie w należyty sposób wywiązywał się z nałożonych na niego obowiązków
 - Niezwłocznego powiadomienia sądu lub prokuratora o wiadomych mu poczynaniach oskarżonego, zmierzających do uchylenia się od obowiązku stawienia się na wezwanie lub do utrudniania w inny bezprawny sposób postępowania
3. skutkach ich niedotrzymania obowiązków związanych z poręczeniem tj. konsekwencjach określonych w art. 274 oraz 287 § 1 (kary pieniężne); niepouczenie o obowiązkach i konsekwencjach ich niedopełnienia nie może wywoływać wobec poręczającego negatywnych skutków (por. art. 16 § 1)

Na poręczającym i osobie wykonującej obowiązki poręczyciela przy poręczeniu zbiorowym ciąży obowiązek oddziaływania na oskarżonego, tak aby stawiał się on na każde wezwanie organu i nie utrudniał w bezprawny sposób oraz niezwłocznego powiadomienia sądu lub prokuratora o wiadomych mu poczynaniach oskarżonego zmierzających do uchylenia się od stawiennictwa lub bezprawnego utrudniania postępowania. Wymóg powiadomienia odnosi się jedynie do działań oskarżonego zmierzających "do uchylenia się" od stawiennictwa, a więc tylko takich, które nie usprawiedliwiają jego niestawienia się na wezwanie.

Dozór policji

- Dozór zwykły – ograniczenie wolności (osobistej, komunikowania się, poruszania się) oskarżonego w sposób określony w postanowieniu organu procesowego.
 - ważne – dozór zwykły nie jest ograniczony temporalnie!
- Dozór warunkowy - opuszczenie w wyznaczonym terminie przez oskarżonego lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym oraz określenie miejsca swojego pobytu, dzięki czemu można odstąpić od tymczasowego aresztowania.
 - stosowany **zamiast tymczasowego aresztowania**
 - występują przesłanki pozwalające na zastosowanie tymczasowego aresztowania, ale organ odstępuje od stosowania tego środka zapobiegawczego (podkreślenie klauzuli *ultima ratio* tymczasowego aresztowania)

Dozór policji – art. 275

- § 1 Tytułem środka zapobiegawczego można oddać oskarżonego pod dozór Policji, a oskarżonego żołnierza - pod dozór przełożonego wojskowego.
- § 2 Oddany pod dozór ma obowiązek stosowania się do wymagań zawartych w postanowieniu sądu lub prokuratora. Obowiązek ten może polegać na:
 1. zakazie opuszczania określonego miejsca pobytu,
 2. zgłaszaniu się do organu dozoru w określonych odstępach czasu,
 3. zawiadamianiu go o zamierzonym wyjeździe oraz o terminie powrotu,
 4. zakazie kontaktowania się z pokrzywdzonym lub z innymi osobami,
 5. zakazie zbliżania się do określonych osób na wskazaną odległość,
 6. zakazie przebywania w określonych miejscach,
 7. a także na innych ograniczeniach swobody oskarżonego, niezbędnych do wykonywania dozoru.
- § 4. Oddany pod dozór Policji ma obowiązek stawiania się we wskazanej jednostce organizacyjnej Policji z dokumentem stwierdzającym tożsamość, wykonywania poleceń mających na celu dokumentowanie przebiegu dozoru oraz udzielania informacji koniecznych dla ustalenia, czy stosuje się on do wymagań nałożonych w postanowieniu sądu lub prokuratora. W celu uzyskania takich informacji można wzywać oskarżonego do stawienia w wyznaczonym terminie.
- § 5. W wypadku niestosowania się przez oddanego pod dozór do wymagań określonych w postanowieniu organ dozoru niezwłocznie zawiadamia o tym sąd lub prokurator, który wydał postanowienie.

katalog
obowiązków
przy dozorze

Dozór policji – art. 275

- Dozór może być połączony z innym nieizolacyjnym środkiem zapobiegawczym, np. poręczeniem. Może być stosowany zarówno w postępowaniu przygotowawczym, jak i sądowym. Nie jest ograniczony terminami, trwa zatem do jego odwołania lub do prawomocnego zakończenia postępowania.
- Na oskarżonego należy nałożyć co najmniej jeden z obowiązków wskazanych w art. 275 § , ale możliwa jest ich kumulacja tzn. można orzec zakaz przebywania w określonych miejscach wraz z obowiązkiem zgłaszania się jednostce Policji w określonych odstępach czasu. Konieczne jest nałożenie co najmniej jednego z takich obowiązków, ale możliwa i zasadna jest ich kumulacja. Możliwe jest też dokonywanie zmian tych obowiązków w trakcie wykonywania dozoru, co wymaga stosownego nowego postanowienia.
- Katalog obowiązków wskazany w art. 275 § 2 nie jest zamknięty z uwagi na stwierdzenie, że możliwe są "inne ograniczenia swobody oskarżonego, niezbędne do wykonywania dozoru".

Dozór warunkowy policji – art. 275 § 3

Jeżeli zachodzą **przesłanki zastosowania tymczasowego aresztowania** wobec oskarżonego o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej na szkodę osoby najbliższej albo innej osoby zamieszkującej wspólnie ze sprawcą, zamiast tymczasowego aresztowania można zastosować dozór, pod warunkiem że oskarżony w wyznaczonym terminie opuści lokal zajmowany wspólnie z pokrzywdzonym oraz określi miejsce swojego pobytu.

Dozór warunkowy Policji tzn. zamiast tymczasowego aresztowania stosujemy dozór Policji **pod warunkiem**, że oskarżony zachowa się w określony sposób.

Prokurator - przy istnieniu obaw uzasadniających wystąpienie do sądu z wnioskiem o zastosowania środka izolacyjnego - musi i może wstępnie rozważyć, czy obawy te (wskazane w art. 258 § 1-3), w razie opuszczenia przez podejrzanego lokalu, w którym miało miejsce zarzucane mu przestępstwo z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec współmieszkańca i wskazanie przez niego nowego swego miejsca pobytu, zmniejszy wagę tych obaw na tyle, że wystarczające będzie - dla zapewnienia prawidłowego toku procesu, jak i zapobiegnięcia ponownemu popełnieniu przez podejrzanego przestępstwa - zastosowanie jedynie dozoru ze stosownymi obowiązkami wskazanymi w art. 275 § 2.

Należy mieć na uwadze, czy opuszczenie przez podejrzanego dotychczasowego i znalezienie nowego miejsca pobytu jest in concreto realne i w jakim czasie może do tego. W razie niedostosowania się oskarżonego do wymogów dozoru warunkowego Policji możliwe jest sięgnięcie po tymczasowe aresztowanie, ale jedynie wówczas, gdy niedostosowanie się jest istotne (a więc już nie np. wtedy, gdy podejrzany wyprowadził się wprawdzie z lokalu, ale z naruszeniem terminu) i nie uległy w tym czasie zmianie wymogi oraz potrzeba stosowania środków zapobiegawczych (nadal istnieją duże prawdopodobieństwo popełnienia przez niego zarzucanego mu czynu oraz obawy uzasadniające stosowanie środków zapobiegawczych, w tym tymczasowego aresztowania, które mogą odpaść w wyniku kolejnych czynności dowodowych przeprowadzonych po orzeczeniu warunkowego dozoru).

Nakaz opuszczenia lokalu mieszkalnego

- Środek ten może być stosowany w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej. Nie musi być to członek rodziny.
- Zakres nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego częściowo pokrywa się z innym środkiem zapobiegawczym – dozorem warunkowym Policji.
- Krytycznie o unormowaniu środków zapobiegawczych: J. Kosonoga, *System nieizolacyjnych środków zapobiegawczych*, Ius Novum 2014 (numer specjalny).
- Przestanki stosowania:
 - zarzut popełnienia przestępstwa z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej
 - uzasadniona obawa ponownego popełnienia przestępstwa
- Organ stosujący – w postępowaniu przygotowawczym przez pierwsze 3 miesiące – prokurator, na dalsze okresy oraz w postępowaniu sądowym – sąd.

Nakaz opuszczenia lokalu mieszkalnego

- Art. 275a. § 1. Tytułem środka zapobiegawczego można nakazać oskarżonemu o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej okresowe opuszczenie lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził.
- § 2. W postępowaniu przygotowawczym środek przewidziany w § 1 stosuje się na wniosek Policji albo z urzędu.
- § 3. Jeżeli wobec oskarżonego, zatrzymanego na podstawie art. 244 § 1a lub 1b, zachodzą podstawy do zastosowania środka zapobiegawczego przewidzianego w § 1, **Policja niezwłocznie, nie później niż przed upływem 24 godzin od chwili zatrzymania, występuje z wnioskiem do prokuratora o zastosowanie tego środka zapobiegawczego; wniosek powinien być rozpoznany przed upływem 48 godzin od chwili zatrzymania oskarżonego.**
- § 4. Środek przewidziany w § 1 **stosuje się na okres nie dłuższy niż 3 miesiące**. Jeżeli nie ustały przesłanki jego stosowania sąd pierwszej instancji właściwy do rozpoznania sprawy, na wniosek prokuratora, może przedłużyć jego stosowanie na dalsze okresy, nie dłuższe niż 3 miesiące.
- § 5. Wydając postanowienie o nakazie okresowego opuszczenia przez oskarżonego lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, można, na wniosek oskarżonego, wskazać mu miejsce pobytu w placówkach zapewniających miejsca noclegowe. Placówkami wskazanymi do umieszczenia oskarżonego nie mogą być placówki pobytu ofiar przemocy w rodzinie.

Art. 276 – zawieszenie w czynnościach

- Tytułem środka zapobiegawczego można zawiesić oskarżonego w **czynnościach służbowych** lub w **wykonywaniu zawodu** albo **nakazać powstrzymanie się od określonej działalności** lub **od prowadzenia określonego rodzaju pojazdów**.

Art. 276 to w zasadzie 4 środki zapobiegawcze:

1. Zawieszenie w czynnościach służbowych
 2. Zawieszenie w wykonywaniu zawodu
 3. Nakaz powstrzymywania się od określonej działalności
 4. Nakaz powstrzymania się od prowadzenia określonego rodzaju pojazdów
 5. Zakaz ubiegania się o zamówienia publiczne na czas trwania postępowania.
- Ciekawe zagadnienie – czy środki zapobiegawcze z art. 276 realizują funkcje procesowe (służą zabezpieczeniu prawidłowego toku postępowania) czy pozaprocesowe (w szczególności funkcję represyjną). W jaki sposób nakaz powstrzymania się od prowadzenia określonego rodzaju pojazdów będzie chronił prawidłowy tok postępowania?
 - Środki zapobiegawcze wskazane w art. 276 zalicza się następnie na poczet orzeczonych środków karnych określonych w art. 39 pkt 2 i 3 k.k.

Zakaz opuszczania kraju

Art. 277.

§ 1. W razie uzasadnionej obawy ucieczki można zastosować w charakterze środka zapobiegawczego **zakaz opuszczania przez oskarżonego kraju**, który może być połączony z **zatrzymaniem mu paszportu lub innego dokumentu uprawniającego do przekroczenia granicy albo z zakazem wydania takiego dokumentu**.

§ 2. Do czasu wydania postanowienia w przedmiocie, o którym mowa w § 1, organ prowadzący postępowanie **może zatrzymać dokument, jednakże na czas nie dłuższy niż 7 dni**. Do odebrania dokumentów stosuje się odpowiednio przepisy rozdziału 25.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 2 kwietnia 2008 r., II AKz 238/08

Brak kontroli granicznej nie jest równoznaczny z wolnością opuszczenia przez oskarżonego wbrew ciążącemu na nim zakazowi opuszczania kraju. Naruszenie tego zakazu zawsze może zrodzić dla oskarżonego ujemne skutki i to zarówno w postaci zamiany stosowanego środka na surowszy, jak i poprzez konieczność zastosowania i poszukiwania go za pośrednictwem ENA połączonego z zastosowaniem tymczasowego aresztowania.

Zakaz opuszczania kraju

Skoro zastosowano wobec oskarżonego taki zakaz, to powinien uzyskać zezwolenie na opuszczenie kraju. . W razie ustalenia, że doszło do naruszenia przez oskarżonego nałożonego na niego zakazu, możliwe jest tym samym sięgnięcie po surowsze reakcje zapobiegawcze i - w zależności od sytuacji - np. podniesienie wysokości poręczenia majątkowego, jakie towarzyszyło temu zakazowi, lub orzeczenie przepadku takiego poręczenia i zastosowanie tymczasowego aresztowania.

Od zakazu opuszczania kraju należy odróżnić **tymczasowe zatrzymanie paszportu**. Zakaz opuszczania kraju stosuje jedynie sąd lub prokurator, natomiast tymczasowe zatrzymanie paszportu może zastosować organ prowadzący postępowanie w tym Policja, z tym że jedynie:

1. gdy zachodzą warunki do zastosowania zakazu opuszczania kraju,
 2. do czasu wydania w tym zakresie postanowienia i
 3. nie dłużej niż na 7 dni.
- Gdyby w tym czasie nie zapadła decyzja o zastosowaniu zakazu opuszczania kraju, zatrzymany dokument powinien być niezwłocznie zwrócony

POZOSTAŁE ŚRODKI PRZYMUSU

Poszukiwanie oskarżonego

- Art. 278 k.p.k. Jeżeli miejsce pobytu oskarżonego lub osoby podejrzanej nie jest znane, zarządza się jego poszukiwanie. Przepis art. 247 stosuje się odpowiednio.
- **Poszukiwanie zwykłe** – gdy miejsce pobytu oskarżonego lub osoby podejrzanej nie jest znane (art. 278)
 - Osoba poszukiwana nie musi się ukrywać – wystarczy, że organ nie wie, gdzie ona się znajduje
 - Nie jest to środek przymusu w ścisłym tego słowa znaczeniu. Poszukiwanie ma na celu jedynie odnalezienie miejsca pobytu oskarżonego (osoby podejrzanej). Nie jest przy tym istotne, czy nieznaną miejscem jego pobytu istnieje od samego początku, czy też powstała w toku postępowania, z uwagi na zmianę tego miejsca przez podejrzanego (oskarżonego) bez powiadomienia organu.
 - W pierwszej kolejności należy podjąć kroki, które będą służyły ustaleniu miejsca pobytu. Dopiero po sprawdzeniu za pośrednictwem policji lub kuratora w drodze wywiadu środowiskowego, że podejrzany (oskarżony) nie tylko nie przebywa w miejscu swojego dotychczasowego zamieszkania, ale jego miejsce pobytu nie jest znane także członkom najbliższej rodziny
- W postępowaniu przygotowawczym sąd lub prokurator wydają **zarządzenie**.
- W postępowaniu sądowym sąd wydaje **postanowienie**.

Wyrok SA w Katowicach z 13.11.2002 r., II AKz 481/02

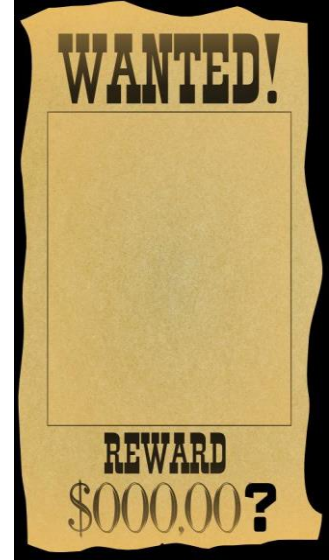
- Nie jest ukrywaniem się przed wymiarem sprawiedliwości, gdy skazany jawnie przebywa ze swą rodziną w miejscu stałego zamieszkania i prowadzi publiczną działalność handlową, a tylko uchyla się od stawienia na wezwanie (tu: do odbycia kary pozbawienia wolności). Przełamanie tego zaniechania skazanego jest rzeczą zastosowania odpowiednich środków przymusu, a nie poszukiwania go, bo w tej sytuacji poszukiwania są działaniem pozornym.

List gończy – art. 279

- § 1. Jeżeli oskarżony, w stosunku do którego wydano postanowienie o tymczasowym aresztowaniu, ukrywa się, sąd lub prokurator może wydać postanowienie o poszukiwaniu go listem gończym.
- § 2. Jeżeli postanowienie o tymczasowym aresztowaniu **nie było wydane, można postanowienie takie wydać bez względu na to, czy nastąpiło przesłuchanie podejrzanego.**
- § 3. W razie ujęcia i zatrzymania osoby ściganej listem gończym należy **niezwłocznie doprowadzić ją do sądu**, który wydał postanowienie o tymczasowym aresztowaniu, **w celu rozstrzygnięcia przez sąd o utrzymaniu, zmianie lub uchyleniu tego środka, chyba że prokurator po przesłuchaniu zatrzymanego zmienił już środek zapobiegawczy lub uchylił tymczasowe aresztowanie.** Przepis art. 344 zdanie drugie stosuje się odpowiednio.
 - art. 344 zd. 2 – uprawnienie sądu do orzekania o środkach zapobiegawczych

List gończy – art. 279

- Szczególny sposób poszukiwania oskarżonego, który – w przeciwieństwie do instytucji z art. 278 – musi ukrywać się przed organem procesowym. Oznacza to, że nie tylko nie jest znane miejsce pobytu oskarżonego (art. 278), ale, że sytuacja ta jest spowodowana jego umyślnym zachowaniem, podjętym w celu uchylania się od odpowiedzialności karnej.
- List gończy może zostać wydany jedynie względem **podejrzanego (oskarżonego)**. Oznacza to, że musiało zostać wydane wcześniej postanowienie o przedstawieniu zarzutów (art. 313). Dodatkowo, list gończy jest środkiem służącym do realizacji postanowienia o tymczasowym aresztowaniu. Postanowienie o tymczasowym aresztowaniu musi wyprzedzać wydanie postanowienia o poszukiwaniu listem gończym.

List gończy – Regulamin urzędowania powszechnych jednostek prokuratury

§ 199.

1. Przed wydaniem postanowienia o poszukiwaniu podejrzanego listem gończym prokurator występuje do sądu z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania.
2. Do listu gończego dołącza się odpis postanowienia o tymczasowym aresztowaniu oraz nakaz przyjęcia podejrzanego do najbliższego, według miejsca jego zatrzymania, aresztu śledczego.
3. Odpisy postanowień o tymczasowym aresztowaniu i poszukiwaniu listem gończym, wraz z nakazem przyjęcia, przesyła się jednostce Policji właściwej ze względu na miejsce ostatniego zamieszkania lub pobytu podejrzanego.

§ 200.

1. Po doprowadzeniu podejrzanego prokurator przesłuchuje go i w razie potrzeby występuje do sądu z wnioskiem o przedłużenie tymczasowego aresztowania. Jeżeli prokurator z takim wnioskiem nie wystąpi, to niezwłocznie uchyla tymczasowe aresztowanie oraz odwołuje list gończy.
2. W sytuacji, o której mowa w art. 279 § 4 k.p.k., decyzję, do którego z sądów doprowadzić podejrzanego, podejmuje się w porozumieniu ze wszystkimi prokuratorami, do których dyspozycji podejrzanym pozostaje. W przypadku braku porozumienia decyzję podejmuje prokurator, który pierwszy wydał list gończy.

§ 201.

1. Jeżeli ustały przyczyny poszukiwania podejrzanego listem gończym, należy niezwłocznie odwołać poszukiwanie i zawiadomić o tym właściwą jednostkę Policji.
2. W przypadku uchylecia tymczasowego aresztowania należy także uchylić postanowienie o poszukiwaniu listem gończym oraz odwołać list gończy.

Orzecznictwo sądowe

Okres tymczasowego aresztowania zastosowanego dla poszukiwań listem gończym liczy się od dnia faktycznego pozbawienia oskarżonego wolności, gdyż dopiero od chwili ujęcia następuje wykonywanie tego środka (zob. uzasadnienie uch. 7 s. SN z 30 października 1997 r., I KZP 17/97, OSNKW 11-12/1997, poz. 88, s. 10).

List gończy – warunki formalne (art. 280)

- § 1. W liście gończym podaje się:
 1. sąd lub prokuratora, który wydał postanowienie o poszukiwaniu listem gończym,
 2. dane o osobie, które mogą ułatwić jej poszukiwanie, a przede wszystkim personalia, rysopis, znaki szczególne, miejsce zamieszkania i pracy, z dołączeniem w miarę możliwości fotografii poszukiwanego,
 3. informację o treści zarzutu postawionego oskarżonemu oraz o postanowieniu o jego tymczasowym aresztowaniu albo o zapadłym wyroku,
 4. wezwanie każdego, kto zna miejsce pobytu poszukiwanego, do zawiadomienia o tym najbliższej jednostki Policji, prokuratora lub sądu,
 5. ostrzeżenie o odpowiedzialności karnej za ukrywanie poszukiwanego lub dopomaganie mu w ucieczce.
- § 2. W liście gończym można wyznaczyć nagrodę za ujęcie lub przyczynienie się do ujęcia poszukiwanego, a także udzielić zapewnienia o utrzymaniu tajemnicy co do osoby informującej.
- § 3. List gończy rozpowszechnia się, zależnie od potrzeby, przez rozestanie, rozplakatowanie lub opublikowanie, w szczególności za pomocą prasy, radia i telewizji.
- **List gończy jest wyjątkiem od zasady, że nie ujawnia się personaliów osoby, przeciwko której prowadzone jest postępowanie karne.**

List żelazny

- swoista umowa między oskarżonym przebywającym za granicą a **właściwym miejscowo sądem okręgowym**, że stawia się on na wezwanie sądu lub prokuratora, w zamian za pozostawanie na wolności w czasie trwania postępowania (odpowiadanie z wolnej stopy).
- Ważne: **zapewnienie oskarżonemu pozostawania na wolności odnosi się jedynie do postępowania, w którym wydano list żelazny i nie rozciąga się na inne postępowania.**

List żelazny – art. 281 – 284

- Oskarżony (Polak lub cudzoziemiec), który przebywa za granicą może złożyć oświadczenie, że stawia się do sądu lub prokuratora w wyznaczonym terminie pod warunkiem odpowiadania z wolnej stopy. Wówczas właściwy miejscowo sąd okręgowy (bez względu na właściwość rzeczową sądu, który prowadzi postępowanie) może wydać oskarżonemu **list żelazny**. Wydanie listu żelaznego można uzależnić od złożenia poręczenia majątkowego.
- List żelazny zapewnia oskarżonemu pozostawanie na wolności **aż do czasu prawomocnego zakończenia postępowania, jeżeli:**
 1. będzie się stawiał w oznaczonym terminie na wezwanie sądu, a w postępowaniu przygotowawczym - także na wezwanie prokuratora,
 2. nie będzie się wydalał bez pozwolenia sądu z obranego miejsca pobytu w kraju,
 3. nie będzie nakłaniał do fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo w inny bezprawny sposób starał się utrudniać postępowanie karne.
- W razie nie usprawiedliwionego niestawienia się oskarżonego na wezwanie lub naruszenia innych, wskazanych wyżej warunków wymienionych, właściwy miejscowo sąd okręgowy **orzeka o odwołaniu listu żelaznego**. Sąd ten orzeka również o przepadku lub ściągnięciu wartości majątkowych udzielonych z tytułu poręczenia.
- Na postanowienie o odmowie wydania listu żelaznego, odwołaniu listu żelaznego i przepadku poręczenia majątkowego, jeżeli wydanie listu żelaznego od tego uzależniono **przystępuje zażalenie**.

Kary porządkowe – art. 285 – 290

- Kary porządkowe (kary egzekucyjne) mają na celu wymuszenie określonego zachowania się w toku postępowania karnego osób, na których ciążyą przewidziane w prawie karnym procesowym obowiązki (np. stawienia się na wezwanie, złożenia zeznania, wydania określonych przedmiotów).
- Dotyczą w większości spełnienia obowiązków dowodowych. Kary porządkowe **nie mają charakteru kryminalnego** i orzekane są (z reguły) incydentalnie.
- Kary porządkowe to:
 - 1. kary pieniężne (do 3.000 zł)
 - 2. zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie
 - 3. areszt do 30 dni

Kary porządkowe – art. 285 – 290

- Karę pieniężną w wysokości do 3.000 zł można nałożyć na (art. 285 i 287):
 1. **świadka, biegłego, tłumacza lub specjalistę**, który bez należytego usprawiedliwienia **nie stawiał się na wezwanie** organu prowadzącego postępowanie albo **bez zezwolenia tego organu wydalł się z miejsca czynności przed jej zakończeniem**
 2. **obrońcę lub pełnomocnika, w wypadkach szczególnych ze względu na ich wpływ na przebieg czynności; w postępowaniu przygotowawczym** karę pieniężną, na wniosek prokuratora, nakłada **sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się postępowanie**
 3. osobę która **bezpodstawnie uchyła się od złożenia zeznania, wykonania czynności biegłego, tłumacza lub specjalisty, złożenia przyrzeczenia, wydania przedmiotu, dopełnienia obowiązków poręczyciela albo spełnienia innego ciążącego na niej obowiązku w toku postępowania**, jak również do przedstawiciela lub kierownika instytucji, osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej obowiązanej udzielić pomocy organowi prowadzącemu postępowanie karne, która **bezpodstawnie nie udziela pomocy w wyznaczonym terminie**
- Karę pieniężną można nałożyć jedynie na osobę wskazaną w przepisach rozdziału 31 i mającą świadomość, że w takim, wyraźnie określonym charakterze została wezwana do wypełnienia określonych obowiązków (postanowienie SN z dnia 28 maja 1982 r., KZ 154/82).
- Karę pieniężną należy uchylić, jeżeli ukarany dostatecznie usprawiedliwi swe niestawiennictwo lub samowolne oddalenie się. **Usprawiedliwienie może nastąpić w ciągu tygodnia od daty doręczenia postanowienia wymierzającego karę pieniężną.**
- Osobę, w tym obrońcę, pełnomocnika lub oskarżyciela publicznego, która przez niewykonanie obowiązków wymienionych w art. 285 § 1 i 1a lub art. 287 § 1 spowodowała dodatkowe koszty postępowania, **można obciążyć tymi kosztami**; dopuszczalne jest obciążenie kosztami kilku osób solidarnie. Żołnierza odbywającego zasadniczą służbę wojskową oraz pełniącego służbę w charakterze kandydata na żołnierza zawodowego nie obciąża się tymi kosztami. W razie uchylenia kary porządkowej ustaje również obowiązek pokrycia kosztów postępowania.

Kary porządkowe – art. 285 – 290

- Zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie (at. 285 § 2)
 - Jeżeli **świadek nie stawiał się na wezwanie** organu prowadzącego postępowanie albo **bez zezwolenia tego organu wydalł się z miejsca czynności przed jej zakończeniem** można zarządzić ich zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie świadka. Zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie biegłego, tłumacza i specjalisty stosuje się tylko wyjątkowo.
- Areszt do 30 dni:
 - W razie **uporczywego uchyłania się od złożenia zeznania**, wykonania czynności biegłego, tłumacza lub specjalisty oraz wydania przedmiotu można zastosować, niezależnie od kary pieniężnej, aresztowanie na czas nie przekraczający 30 dni.
 - Aresztowanie należy uchylić, jeżeli osoba aresztowana spełni obowiązek albo postępowanie przygotowawcze lub postępowanie w danej instancji ukończono.
 - Aresztowania nie stosuje się do stron, ich obrońców i pełnomocników, a w zakresie kary za niedopełnienie obowiązku wydania rzeczy - także do osób, które mogą się uchylić od złożenia zeznań.
- **Art. 290. § 1.** Postanowienia przewidziane w niniejszym rozdziale wydaje sąd, a w postępowaniu przygotowawczym także prokurator. Aresztowanie, o którym mowa w art. 287 § 2, w postępowaniu przygotowawczym stosuje na wniosek prokuratora sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się postępowanie.
- § 2. Na postanowienia i zarządzenia przewidziane w niniejszym rozdziale przysługuje zażalenie; na zarządzenie prokuratora, o którym mowa w art. 285 § 2, zażalenie przysługuje do sądu rejonowego, w którego okręgu prowadzi się postępowanie.
- § 3. Złożenie zażalenia wstrzymuje wykonanie postanowienia o aresztowaniu.

Kary porządkowe

- Karę aresztu stosuje się także w razie uporczywego niestawiennictwa na wezwanie organu prowadzącego postępowanie, **jeżeli zarządzenie zatrzymania i przymusowego doprowadzenia nie jest wystarczające dla zapewnienia stawiennictwa osoby wezwanej.**

Policja sesyjna, czyli środki wymuszające zachowanie porządku w czasie rozprawy

- Uprawnienia do stosowania środków przymusu w ramach policji sesyjnej ma:
- **Przewodniczący składu orzekającego:**
 - może wydawać wszelkie zarządzenia niezbędne do utrzymania na sali sądowej spokoju i porządku (art. 372 k.p.k.).
 - może upomnieć oskarżonego (art. 375 § 1 k.p.k.) i każdą inną osobę jeżeli naruszają oni powagę, spokój lub porządek czynności sądowych (art. 48 § 1 p.u.s.p.)
 - może wydać oskarżonego lub każdą inną osobę z sali rozpraw jeżeli upomnienie nie było skuteczne (art. 375 § 1 k.p.k. i art. 48 § 2 p.u.s.p.)
- **Sąd (skład orzekający):**
 - w razie naruszenia powagi, spokoju lub porządku czynności sądowych albo ułżżenia sądowi lub innemu organowi państwowemu lub osobom biorącym udział w sprawie sąd może ukarać winnego karą porządkową grzywny w wysokości do 10.000 zł lub karą pozbawienia wolności do 14 dni (osobie pozbawionej wolności można wymierzyć karę przewidzianą w k.k.w.) – art. 49 § 1 k.k.w.;
 - może wydać z sali rozpraw osobę biorącą udział w sprawie, gdy mimo uprzedzenia o skutkach prawnych jej nieobecności przy czynnościach sądowych nadal zachowuje się niewłaściwie (art. 48 § 2 p.u.s.p.);
 - może wydać publiczność z powody jej niewłaściwego zachowania (art. 48 § 3 p.u.s.p.).
- Przepisów o policji sesyjnej **nie stosuje się do sędziów i ławników składu orzekającego, prokuratora ani do osób biorących udział w sprawie, w odniesieniu do których stosuje się przepisy o prokuraturze. Do adwokata, radcy prawnego i aplikantów do tych zawodów nie stosuje się kar pozbawienia wolności**

Zabezpieczenie majątkowe

- Specyficzny środek przymusu procesowego, który w istotny sposób różni się od pozostałych instytucji uregulowanych w dziale VI k.p.k.
- Celem zabezpieczenia majątkowego nie jest zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania ani zabezpieczenie wykonania obowiązków procesowych.
- Cel zabezpieczenia majątkowego – wykonalność przyszłego orzeczenia w zakresie kar, środków karnych, środków kompensacyjnych, przepadku oraz orzeczenia w przedmiocie kosztów procesu.
- Istota – tymczasowe ograniczenie uprawnień majątkowych oskarżonego lub innych osób, które dysponują jego mieniem.
- Istotna ingerencja w konstytucyjnie chronione prawo własności (art. 64 ust. 3)

Przesłanki stosowania zabezpieczenia majątkowego

1. **popętnienie przez oskarżonego przestępstwa**, za które można orzec grzywnę lub świadczenie pieniężne lub w związku z którym można orzec przepadek lub środek kompensacyjny
2. Istnieje **uzasadniona obawa**, że bez zabezpieczenia **wykonanie orzeczenia** w zakresie kary grzywny, świadczenia pieniężnego, przepadku lub środka kompensacyjnego **będzie niemożliwe lub znacznie utrudnione** (art. 291 § 1)

Zabezpieczenie następuje **na mieniu oskarżonego** lub na mieniu, o którym mowa w art. 45 § 2 k.k. Zabezpieczenie **przepadku** może nastąpić na mieniu osoby fizycznej, prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, o której mowa w art. 45 § 3 k.k.

Zabezpieczenie następuje **z urzędu!**

Art. 291 § 3 → z urzędu można zabezpieczyć wykonanie orzeczenia o kosztach sądowych, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że bez zabezpieczenia wykonanie orzeczenia w tym zakresie będzie niemożliwe lub znacznie utrudnione.

- **Rozmiar zabezpieczenia powinien odpowiadać jedynie potrzebom tego, co ma zabezpieczać.**
- Zabezpieczenie majątkowe można stosować najwcześniej od momentu przedstawienia zarzutów, czyli jeżeli istnieje dostatecznie uzasadnione podejrzenie, że czyn popełniła określona osoba tzn. tylko wobec podejrzanego lub oskarżonego.

Postanowienie o zabezpieczeniu

- Postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym wydaje **sąd**, a w **postępowaniu przygotowawczym prokurator**.
- W postanowieniu określa się **kwotowo** zakres i sposób zabezpieczenia, uwzględniając rozmiar możliwej do orzeczenia w okolicznościach danej sprawy grzywny, środków karnych, przepadku lub środków kompensacyjnych. **Rozmiar zabezpieczenia powinien odpowiadać jedynie potrzebom tego, co ma zabezpieczać.**
 - Wymóg kwotowego określenia nie dotyczy zabezpieczenia na zajętych przedmiotach podlegającym przepadkowi, jako pochodzącym bezpośrednio z przestępstwa lub służącym albo przeznaczonym do jego popełnienia.
- Na postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia przysługuje zażalenie.
 - Zażalenie na postanowienie prokuratora rozpoznaje sąd właściwy do rozpoznania sprawy w I instancji.
 - Jeżeli postanowienie wydał prokurator, a postępowanie przygotowawcze prowadzone jest w okręgu innego sądu niż sąd miejscowo i rzeczowo właściwy, zażalenie przysługuje do sądu właściwego do rozpoznania sprawy w I instancji.
- Ważne! Art. 293 § 7. Osoba fizyczna, prawna lub jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, o której mowa w art. 45 § 3 k.k., może wystąpić z powództwem przeciwko Skarbowi Państwa o ustalenie, że mienie lub jego część nie podlega przepadkowi. Do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy postępowanie egzekucyjne ulega zawieszeniu.

Zakres zabezpieczenia

Określając zakres zabezpieczenia na poczet grożącej oskarżonemu kary grzywny sąd winien mieć na względzie **przewidywany wymiar tej kar**, zaś określając zakres zabezpieczenia obowiązku naprawienia szkody prawdopodobny **zakres tego obowiązku**. (Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 22 grudnia 2008 r.II AKz 656/08)

Sposób zabezpieczenia –zasada z art. 292 § 1 k.p.k. - odesłanie do k.p.c.

Art. 747. Zabezpieczenie **roszczeń pieniężnych** następuje przez:

1. zajęcie ruchomości, wynagrodzenia za pracę, wierzytelności z rachunku bankowego albo innej wierzytelności lub innego prawa majątkowego;
2. obciążenie nieruchomości obowiązanego hipoteką przymusową;
3. ustanowienie zakazu zbywania lub obciążania nieruchomości, która nie ma urzędzonej księgi wieczystej lub której księga wieczysta zaginęła lub uległa zniszczeniu;
4. obciążenie statku albo statku w budowie hipoteką morską;
5. ustanowienie zakazu zbywania spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu;
6. ustanowienie zarządu przymusowego nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym obowiązanego albo zakładem wchodzącym w skład przedsiębiorstwa lub jego częścią albo częścią gospodarstwa rolnego obowiązanego.

Zabezpieczenie wykonania orzeczenia może nastąpić:

- na mieniu oskarżonego,
- na mieniu, o którym mowa w art. 45 § 2 k.k. (korzyść majątkowa znacznej wartości uzyskana, chociażby pośrednio, z popełnienia przestępstwa przestępstwo, z którego została lub mogła zostać osiągnięta, chociażby pośrednio, korzyść majątkowa z przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica jest nie niższa niż 5 lat, lub popełnione w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa za korzyść uzyskaną z popełnienia przestępstwa = mienie, które sprawca objął we władanie lub do którego uzyskał jakikolwiek tytuł w czasie popełnienia przestępstwa lub po jego popełnieniu, do chwili wydania chociażby nieprawomocnego wyroku).,
- na mieniu osoby fizycznej o której mowa w art. 44a k.k. albo osoby fizycznej lub prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, o której mowa w art. 45 § 3 k.k. (mienie stanowiące korzyść uzyskaną z popełnienia przestępstwa, o którym mowa w art. 45 § 2 k.k., przeniesione na osobę fizyczną, prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, faktycznie lub pod jakimkolwiek tytułem prawnym) – art. 291 § 2 k.p.k.
- lub na mieniu które ulegałoby przepadkowi na podstawie art. 45a § 1 lub 2 Kodeksu karnego oraz art. 33 § 3, art. 43 § 1 lub 2 lub art. 43a k.k.s.

W przypadkach określonych w pkt 2-4 (poprzedni slajd) obok istnienia dużego prawdopodobieństwa popełnienia przez podejrzanego zarzucanego mu czynu musi istnieć duże prawdopodobieństwo orzeczenia wobec któregośkolwiek podmiotu, o którym mowa powyżej, przepadku lub zwrotu pokrzywdzonemu lub innemu uprawnionemu podmiotowi korzyści majątkowej, jaką sprawca osiągnął z popełnionego przestępstwa, albo jej równowartości. Takie same przesłanki odnoszą się do zabezpieczenia wykonania orzeczenia zwrotu korzyści majątkowej albo jej równowartości lub orzeczenia przepadku świadczenia albo jego równowartości wobec podmiotu zobowiązanego określonego w art. 91a (art. 291 § 2a).

Z punktu widzenia zabezpieczenia istotne jest to, czy jego przedmiotem może być mienie objęte wspólnością. Sąd Najwyższy, zajmując się tą problematyką, wyraził słuszny pogląd, że zabezpieczenie majątkowe, o którym mowa w art. 291 § 1, może być dokonane na mieniu objętym wspólnością majątkową małżonków (postanowienie SN z 27.02.2008 r., WZ 4/08, OSNKW 2008/5, poz. 39). Orzeczenie to spotkało się z aprobatą w doktrynie, ponieważ pojęcie mienia należącego do oskarżonego obejmuje także mienie objęte współwłasnością. Do przeprowadzenia egzekucji jest jednak konieczne uzyskanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi oskarżonego. Dodatkowy środek ochrony tego małżonka może stanowić powództwo o zwolnienie od egzekucji, powództwo opozycyjne, wniosek o umorzenie egzekucji, jak również powództwo z art. 28 § 3 k.k.w. (J. Misztal-Konecka, *Glosa do postanowienia SN z 27.02.2008 r., WZ 4/08*, Prok. i Pr. 2010/9, s. 180–188).

Ustanowienie przymusowego zarządu przedsiębiorstwem

W art. 292a k.p.k., który wszedł w życie w dniu 27 kwietnia 2017 r., uregulowano instytucję zabezpieczenia mienia przez **ustanowienie przymusowego zarządu przedsiębiorstwa** i wyznaczenie zarządcy. W postanowieniu określa się przedsiębiorstwo lub jego zorganizowaną część oraz wskazuje się zarządcę spośród osób posiadających licencję doradcy restrukturyzacyjnego, o której mowa w ustawie z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego (Dz. U. z 2016 r. poz. 883). Postanowienie prokuratora podlega zatwierdzeniu przez sąd. W przypadku odmowy zatwierdzenia – zabezpieczenie upada. Zarządca:

- zapewnia ciągłość pracy zabezpieczonego przedsiębiorstwa,
- przekazuje sądowi lub prokuratorowi posiadane informacje mające znaczenie dla toczącego się postępowania, w szczególności o sposobie i okolicznościach wykorzystania tego przedsiębiorstwa do popełnienia przestępstwa lub ukrycia osiągniętej z niego korzyści oraz o rzeczach i dokumentach mogących stanowić dowód w sprawie,
- sporządza spis składników majątku i praw majątkowych przedsiębiorstwa i przekazuje go prokuratorowi lub sądowi, który wydał postanowienie o zabezpieczeniu.

Wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu

- Art. 293
- §5. Postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym z chwilą wydania stanowi tytuł wykonawczy.
- §6. Jeżeli zabezpieczenie nastąpiło na rzeczach, które uprzednio oskarżony wydał organowi procesowemu lub które zatrzymano w wyniku czynności, o których mowa w rozdziale 25, nie podejmuje się czynności egzekucyjnych dla wykonania postanowienia o zabezpieczeniu.
- Zabezpieczenie majątkowe następuje w sposób wskazany w przepisach k.p.c., chyba że k.p.k. wprowadza w tym zakresie zmiany.
- Art. 292 § 2 Zabezpieczenie grożącego przepadku następuje przez zajęcie ruchomości, wierzytelności i innych praw majątkowych oraz przez ustanowienie zakazu zbywania i obciążania nieruchomości. Zakaz ten podlega ujawnieniu w księdze wieczystej, a w jej braku, w zbiorze złożonych dokumentów. W miarę potrzeby może być ustanowiony zarząd nieruchomości lub przedsiębiorstwa oskarżonego.
- W przypadku przedmiotów, które ulegają szybkiemu zepsuciu lub ich przechowywanie byłoby połączone z nadmiernymi trudnościami albo powodowałoby znaczne obniżenie ich wartości, można je sprzedać zgodnie z odpowiednimi przepisami k.k.w. Postanowienie w przedmiocie sprzedaży wydaje sąd lub referendarz sądowy a w postępowaniu przygotowawczym – prokurator. Uzyskaną kwotę przekazuje się do depozytu sądowego.

Upadek zabezpieczenia

- Art. 294 § 1. Zabezpieczenie upada, gdy nie zostaną prawomocnie orzeczone: grzywna, przepadek, nawiązka, świadczenie pieniężne lub nie zostanie nałożony obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę ani nie zostaną zasądzone roszczenia o naprawienie szkody, a powództwo o te roszczenia nie zostanie wytoczone przed upływem 3 miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12 grudnia 2013 r., II AKz 437/13
- Nieprawomocne uniewinnienie powoduje niemożność stosowania zarówno środków zapobiegawczych jak i zabezpieczenia majątkowego.
- Ważne! Dyrektywa adaptacji zabezpieczenia majątkowego do sytuacji procesowej oskarżonego –
- art. 291 § 4. Zabezpieczenie majątkowe należy niezwłocznie uchylić w całości lub w części, jeżeli ustaną przyczyny, wskutek których zostało ono zastosowane w określonym rozmiarze, lub powstaną przyczyny uzasadniające jego uchylenie choćby w części.

Tymczasowe zajęcie mienia – art. 295

- Tymczasowe zajęcia mienia ruchomego osoby podejrzanej służy efektywności zabezpieczenia majątkowego. Celem jest zapobiegnięcie działaniom, które mogłyby uniemożliwić lub utrudnić dokonanie zabezpieczenia. Ma ono charakter posiłkowy wobec zabezpieczenia majątkowego.
- Tymczasowe zajęcie może być stosowane **w postępowaniu przygotowawczym**, nawet jeszcze zanim dojdzie do przedstawienia zarzutów określonej osobie Art. 295 § 1 mówi o zajęciu mienia ruchomego **osoby podejrzanej**. Tymczasowego zajęcia mienia można dokonać jeżeli istnieje **obawa usunięcia tego mienia**. Obawa ta może wynikać z wypowiedzi, zachowania osoby podejrzanej, która zamierza np. sprzedać swe mienie z uwagi na wszczęte postępowanie karne itp.
- Tymczasowe zajęcie jest ograniczone wyłącznie do ruchomości.
- W wypadku dokonania tymczasowego zajęcia od momentu wydania postanowienia o zabezpieczeniu majątkowym, które powinno nastąpić w formie postanowienia w ciągu 7 dni od daty jego dokonania. Brak wydania w tym terminie postanowienia o zabezpieczeniu mienia powoduje upadek zajęcia.
- Tymczasowego zajęcia nie stosuje się do przedmiotów, które nie podlegają egzekucji (por. art. 829 k.p.c. → np. nie podlegają egzekucji: przedmioty urządzenia domowego, pościel, bielizna i ubranie codzienne, niezbędne dla oskarżonego i będących na jego utrzymaniu członków jego rodziny, a także ubranie niezbędne do pełnienia służby lub wykonywania zawodu; zapasy żywności i opału niezbędne dla oskarżonego i będących na jego utrzymaniu członków jego rodziny na okres jednego miesiąca; jedna krowa lub dwie kozy albo trzy owce potrzebne do wyżywienia oskarżonego i będących na jego utrzymaniu członków jego rodziny wraz z zapasem paszy i ściółki do najbliższych zbiorów.